

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Eusebiu Tu Pamphilu Ekklesiastikē Istoría

Eusebius <Caesariensis>

Mogvntiae, 1672

Henrici Valesii Annotationes In Librum Quartum Evsebii De Vita
Imperatoris Constantini.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14478

solio Coss. Vide quæ notavi supra ad lib. 2. cap. 42. hujus operis. Recte igitur in codice Regio post vocem τῶν μήτεi punctum apponitur. In Fuk. exemplari deest verbum φορεθῆντα.

In Capite LXVI.

κατηρονομένοι. In codice Regio scholium ad marginem adjectum est hujusmodi, καθ' ὅποσον ἔμεινον.

διερωσάτω τὰς βίβλους διηγήσιν ἐ νόμῳ. Ergo præter supradictam Epistolam Constantini ad hæreticos, alia lex fuit, quæ libros hæreticorum conquiri & cremari jubebat; aut Epistola illa non integra ab Eusebio prolata est. Porro scribendum est ἐπὶ τῆς διερωσάτω, & mox ἡλίκοι τὸ ἄπειρημίνος, &c. rejecta codicis Fuk. scriptura, quæ nescio quo casu in editionem nostram irrepsit.

τῆ ἀλλήθι ἐισαγομένων. Malim scribere τῶν συναγομένων. Nam συναγωγή proprie dicitur Episcopus qui conventum habet. συναγομένοι verò sunt laici qui ad Ecclesiam conveniunt. Unde & συναγωγή conventus est Ecclesiasticus. Dionysius Alexandrinus in Epistola 5. ad Xystum Papam: τῶν γὰρ συναγομένων ἀδελφῶν πιστὸς νομίζομαι ἀρχιεπίσκοπος, &c. Male igitur Sealiger, Christophorus & Gruterus emendant συνασσομένους. Christophorus quidem adsciticiis vertit, quod nullomodo ferri potest. In codice Fuketij & Savilij scribitur etiam συνασσομένους. ἀμιλῆτως. Omnino scribendum est ἀμιλῆτως.

Nam schismaticos quidem sine mora receptos esse ait in Ecclesiam; hæreticos verò post diurnam poenitentiam. Quippe Ecclesia semper benignius & clementius schismaticos excipere solet quàm hæreticos. Cujus rei illustre exemplum habemus in Synodo Nicana; quæ cum Arianos anathemate perculisset, Meletianos leviter castigatos in communionem recepit. Quæ sit autem differentia inter hæreticos & schismaticos, docet Basilius in prima Epistola Canonica ad Amphilochem: ubi hæc tria distinguit, αἱρεσις, ἡσέμα, & ἡσυναγωγία. Schismaticos tamen peiores esse hæreticis contendit Chrysostomus in Epist. Pauli ad Ephesios Homilia 11.

ἐξ ὀρεινῆς. Improprie ὀρεινῆς dixit pro peregrina regione. Quod cum Christophorus minime animadvertisset; coloniam vertit gravi errore.

ἐ τούτου δὲ λόγου. Delenda est vox λόγου quæ sensum turbat; nisi λόγος pro singulari & eximio sumas. Porro Christophorus aliter hunc locum interpretatus est. Sic enim vertit: Cujus præclari facinorosi causam Imperator Deo acceptam retulit. Neque aliter Musculus. Ego verò has voces πῶς αἰτίαν ἐχράθετο, vel potius ἐπεχράθετο, de Constantino ipso interpretatus sum. id est, hujus facinoris Imperator auctor fuit. Sed & Joannes Portesius, qui primus hos libros interpretatus est, eodem modo vertit hunc locum. Sic enim habet: Id verò nuncium ab orbe condito factum, homini Dei tutela præclaro, tum acceptum etiam relatum est.

HENRICI VALESII ANNOTATIONES IN LIBRUM QVARTVM EVSEBII DE VITA IMPERATORIS CONSTANTINI.

In Capite I.

Πατρικῶν ἀξιωματίων. Scribendum procul dubio ἐπαρχικῶν ἀξιωματίων ex libris Christophori ac Sav. vel certe ἐπαρχικῶν, ut legitur in Fuk. ac Turnebi. ἐπαρχοὶ vel ἐπαρχοὶ sunt Præfecti Prætorio. Et ἐπαρχοὶ quidem dicuntur, eo quòd ceteris rectoribus ac iudicibus antecellant. ἐπαρχοὶ verò appellantur ex eo quòd sub Principis ditione constituti ceteris præfint. Itaque parum refert, ἐπαρχοὺς dixerit an ἐπαρχοὺς. Vulgata autem lectio ὑπατικῶν, hic nullomodo ferri potest. Cum enim infra de Consulari & Senatoria dignitate dicat, superfluum esset de consulatu mentionem hic facere. Nec dici potest, consulares infra intelligi qui provincias regebant. Nam primo emendandum esset τῶν ὑπατικῶν, quæ vox paulo ante legitur. Deinde ἡγμένας nomine Consulares etiam comprehenduntur: adeò ut necesse non sit Consulares seor-

sum recensere. Denique cum omnes hic enumerentur dignitates, non est verisimile Præfectos Prætorio omisos fuisse, quorum numerum auxit Constantinus, ut testatur Zosimus. Erant autem Præfecti Prætorio tunc quidem temporis Clarissimi tantum, ut docet Epistola Constantini quam retulit Eusebius supra; ubi vide quæ notavi. Sed & sub Constantio principe, Clarissimi dumtaxat vocabantur Præfecti Prætorio, ut docet Proestatio plebis Alexandrina. quam refert Athanasius ad calcem Epistolæ suæ ad solitarios, ἀνεπηκεν πάντα ἐπὶ πῶς εὐσεβῶς τε ἀγρούσου, ἐξ πλεῖστον ἔτι λαμπαρόστων ἐπαρχῶν. κομίτων δ' εἰ μὲν πρῶτε τὰ γέματα. De Comitibus ordinis primi, itemque ordinis secundi ac tertij passim mentio fit in vetustis inscriptionibus, & in Codice. Horum alij erant intra palatium; & in consistorio, qui postea Comites consistoriani dicti sunt; alij erant Comites Domestici. Vetus inscriptio in Theauro Gruteri pag. 406.

pag. 527.

FL. EUGENIO V. C. EXPRÆFECTO PRÆT. CONSULI ORDINARIO DESIGNATO. MAGISTRO OFFICIORUM OMNIUM. COMITI DOMESTICO ORDINIS PRIMI, &c.

De iisdem Comitibus Domesticis extat alia vetus inscriptio in ædibus Barberinis, quæ hic meretur adscribi.

M. NUMMIO. ALBINO. V. C. QUÆSTORI CANDIDATO. PRÆTORI URBE. COMITI DOMESTICO. ORDINIS. PRIMI. ET CONSULI ORDINARIO. ITERVM NVMMIVS. SECYNDVS. EIVS.

Hic Nummius Albinus consul iterum ac Præfectus urbi fuit temporibus Gallieni, ut constat ex Fastis, & ex vetere libro de Præfectis urbi. Unde colligitur, hanc comitivam dignitatem ordinis primi ac secundi, non à Constantino primùm institutam fuisse, ut censuit Cujacius in notis ad codicem Justiniani; sed diu ante Constantini tempora usatpatam.

In Caput II.

pag. 528. τὰς τῶν καρπῶν οἰκήτορας. Hæc locutio ferri non potest. Mihi videntur transposita hic esse vocabula, & hic quidem legendum esse: τὰς τῶν οἰκήτορας. Supra vero scribendum, τοῖς τῶν καρπῶν διαβάσαι. Turnebus ad oram libri sui pro οἰκήτορας emendat τῶν οἰκήτορας. Vel certe scribendum esse ait τῶν καρπῶν οἰκήτορας.

In Caput III.

ἐξισωτάς. Hos Latini vocant peræquatores, de quibus mentio fit in lib. 14. codicis Theodosiani, titulo de censitoribus, peræquatoribus & inspecto-ribus. Fere autem ex Senatu ad id munus eligebantur à Principe, qui in provinciis quæ se tributorum mole oppressas esse querebantur, censum peræqua- rent. Vetus inscriptio apud Gruterum pag. 361.

L. ARADIO VAL. PROCVLO V. C. PRÆTORI TVTELARI LEGATO PRO PRÆTORE PROV. NVMDIÆ PER ÆQVATORI CENSVS PROV. GALLECIÆ.

Extat etiam oratio nona Gregorij Naz. ad Julianum Peræquatorem εἰς ἐξισωτῶν Ἰουλιανόν.

In Caput IV.

ἰδωρεῖτα νενικηκότες. Transposita hic esse vocabula nemo non videt, quod frequenter admissum est in his libris. Scribe igitur meo periculo ἰδὲ μὴ τὸ ληφθέν παρ' αὐτῶ μέρει ἥϊλος ἀπαλάττειτο χαίρων τῶ νενικηκότε, ἰδωρεῖτα, &c. In codice Fuk. desunt hæc verba τῶ νενικηκότε. Turnebus verò ac Savilius ea collocant post vocem ἀπαλάττειτο. Idem Savilius ad oram libri sui notavit fortè scribendum esse χαίρων. sublata distinctione post vocem ἀπαλάττειτο. Quod cum legissem, magnopere gavilus sum conjecturam meam doctissimi viri iudicio confirmari. Sed quod ibidem addit Savilius Christophorsonum ita legisse videri, in hoc certe ei non assentior. Christophorsonus enim legit χαίρων & vertit libenter. Ceterum Turnebus hic emendat τὸ ληφθέν, quod placet.

In Caput V.

τι δὲ μίχρα λόγου. Non dubito quin scribendum

sit τι δὲ μίχρα λόγου πᾶρρητον ποιῆσαι. Quæ emendatione nihil certius. Certe in schedis Regij legitur τι δὲ μίχρα. Savilius ad oram libri sui emendat τι δὲ μίχρα πᾶρρητον ποιῆσαι. In codice Fuk. ac Turnebi hic locus ita legitur τι δὲ μίχρα λόγου πᾶρρητον ποιῆσαι.

τα σκεδῶν ἢ σαυρομάτων. Pro Scythis Gothos dicit Socrates in lib. 1. cap. 18. & Sozomenus in l. 1. cap. 8. Certe Græci Scriptores σκεδῶν vocare solent, quos Latini Gothos. Ita Libanius, Theodotus, Eunapius, alique complures. Porro Gothi victi sunt ab exercitu Romano in tertis Sarmatarum die 12. Calendis Maij Pacatiano & Hilariano Coll. ut scribitur in Fastis Idatij, id est, anno Christi 332.

δασμῶν τῶν προδόντων τὸν αὐτὸν ἄρχοντα. Idem tradit Socrates in loco supra citato. Sane Jordanes in libro de rebus Geticis agens de Philippo Imp. ait Romanos Gothis tributum quotannis solvisse. Sed & Petrus Patricius in excerptis legationum idem testatur de Tullo Menophilo ubi de Carpis scribit.

ἢ ἡ δὲ ἀν. Lego καὶ ἡ δὲ ἀν. &c. ex codice Fuk, Turnebi & schedis Regij.

In Caput VI.

πάντα τὰ ἄλλα τῆς οἰκίας. Scribendum ex codice Fuk τῆς οἰκίας. Porro hæc Sarmatarum adversus dominos conspiratio contigit anno Christi 334. In Fastis quos Idatianos nuncupavit Jacobus Simonides, ita scriptum habetur: Optian & Paulina. Hæc Coll. Sarmata serui universæ genti dominæ suæ in Romaniam expulerunt. Consentit etiam Hieronymus in Chronico, qui servos illos Sarmatas limigetes appellat. Nec aliter Amm Marcellinus. Vide excerpta de Gestis Constantini.

In Caput VII.

πρὸ τῆς αὐλῆς. Scribendum est αὐλῆς, ut scribitur in codice Fuk. & schedis Regij. Sic Græci vocabant janam domus quæ intrantibus prima occurrit: eamque limitem esse ducebant, quem transgredi indecorum matronis habebatur. Philo in libro de specialibus legibus διηλείας δὲ οἰκουρίας ἢ ἐστὶν μὴ παρθένοι μὲν εἰσα κλισιάδων, πλὴν μεσσηδίων ἐστὶν πεπομπέναις, τελείαις δὲ πᾶσι γυναιξὶ τῶν αὐλῆς. Aludie procul dubio Philo ad verbum Menandri, quos refert Stobæus cap. 163.

τὰς τῆς γαμπεῖς ὄρους ἐπαρθεῖντες γυναικὶς διὰ τὸ αὐτῶν πύρας γαρ ἀβήτους ὄρους, ἐλευθέραι γυναικὶ νενικηκότες οἰκίας τὸ δὲ ἐπιδρακτικόν, εἰς τὴν πλὴν δὲ ἡγήσεται ἔτι λειδομενέμεν, κινῶν ἐπ' ἐργασίῃ.

Idem Menandri verbum tacite designat Harpocrationis in voce αὐλῆς.

ὡσπερ ἐπὶ νικηκότες γαρ. Supervacua videntur hæc verba, nisi forte Eusebius ita rem ipsam clarius exprimeret voluit, in gratiam eorum qui id præteritum non viderant. Solebant enim Imperatorum imaginæ ita pingi, ut legati Barbarorum eis munera offerrent, aut provinciæ aurum tribuerent, ut videtur etiam in Notitia Imperij Romani.

ἀνθρακασθορας μίνας. Barbaricum genus texturæ intelligit, cujusmodi est illud apud Virgilium in libro primo Aeneidos.

Et circumtextum croceo velamen acantho.

etius

ίτιμα δὲ ἢ βρωμαίκοις ἀξιόμασι. Idem scribit Amm. Marcellinus in lib. 21. pag. 190. & 195. Qui imper. ut primū augenda barbarica vulnatis auctorem immo- deratē nota verat Constantinum.

In Caput VIII.

De hac legatione Saporis ad Constantinum solus, quod sciam, loquitur Libanius in oratione quae βασιλικὴς inscribitur pag. 119. ubi scribit Saporem Persarum Regem, cum bellum Romanis inferre constitueret, ferroque ad eam rem opus haberet, fraudulento ulum consilio Legatos ad Constantinum misisse, qui illum tanquam dominum adorarent, festique maximam copiam ab eo peterent; specie quidem, ut barbaros quosdam sibi vicinos armis ulsceretur: sed revera, ut eo ferro adversus Romanos uteretur.

In Caput IX.

βελαιὸς σωτηριοῦ ἐδ. π. 101. Scribendum sine dubio σωτηρία, quamquam apud Theodorum in libro 1. cap. 25. ea vox deest. Epiphanius tamen Scholasticus eam vocem agnoscit, ut docet ejus versio in lib. 3. historiae tripartitae.

Ἐπιτολά ζαζόβει. Hunc locum mutilum esse nemo non videt: quem in Moræ libro eodem plane modo quo in editione Genevensi suppletum inveni: τὰ ἄλλα πλὴν τῶν κρητῶν δι' ἡμῶν βελαιῶν δὲ ζαζόβει. Verū quisquis hunc locum ita emendavit, malus profecto conjector fuit atque imperitus. Quis enim unquam ita locutus est: πλὴν τῶν κρητῶν βελαιῶν. Quanto facilius erat ac tutius hanc lacunā suppleri ex Theodorito, apud quem hæc Epistola Constantini ad Saporem integrior legitur & emendatur. Codex tamen Fuk. & Sav. eodem modo supplet hanc lacunā quo Genevensis editio. Nec movere nos debet, quod hæc locutio barbara est. Nam Epistola hæc Constantini, primū latinè ab ipso scripta fuerat: deinde in Græcum sermonem conversa est ab imperito Interprete. Idem contigit reliquis Constantini Epistolis & orationibus.

In Caput X.

ῥαὶ δὲ λαμπρόνα. Christophorus sacrificiorū flammam interpretatur. Camerarius incantationum igniculos, rectius. Ignis enim nescio qui in mysteriis paganorum, & lux quædam post tenebras emicabat. Quod arte magica & nescio quibus præstigiis faciebant dæmonum sacerdotes, ut auctoritatem ac reverentiam sacris suis conciliarent. Apulejus in lib. 11. Accessi, inquit, consinium mortis: & calcato Proserpina lumine per omnia velius elementa meavi. Nocte media vidi Solem candido coruscantem lumine, &c. De hoc ritu locus est elegans Themistii apud Stobæum cap. 274. qui hic meretur adscribi: τὸ δὲ παθεῖν πάθος ὁμοίως τελεταῖς μεγάλας κατορθωζόμενοι: διὰ τὴν ἰσμίαν τῆς ἡματιῆς ἢ ἔρρον τῶν ἔργων ἢ τελευτῆς τῆς τελευτῆς ἀποσοῦναι: πλάται τὰ φρούρα ἢ ἀποδορομαί, ἢ κοπιᾶσαι, ἢ ἀφ' οὗ τινος ὑποστοί πύρεταις ἢ ἀτελεσσι: ἢ ἀφ' οὗ τῆς τελευτῆς ἀπὸ τῶν πάντων φέρειν ἢ πρόμος ἢ ἰδῶν ἢ δάμασος ἐν δὲ τῶν φως τι θαυμασίον ἔπῃνθησε, ἢ τὸ ποικιλάροισι λειμῶνι ἰδῶντο, φωνῆς ἢ χοροῦ ἢ σεμνότητος ἀνοσμάτων ἰερῶν ἢ φαντασμάτων ἀξιοῦσιν ἢ ἔρρον ἢ παρτελῆς ἢ ἢ ἢ μιν μιν.

Αἰλιούθρος γυγανῶς, ἢ ἀφ' οὗ πτεριῶν, ἢ ἴσφραμῶν ἢ ἰσφραμῶν, &c. Locus hic Themistii desumptus est ex libro de immortalitate animæ, in quo Themistius animam esse immortalem adstruebat, tum pluribus aliis argumentis, tum eo quod mortem Græci τελευτῶν vocant quasi τελευτῶν, id est mysterium. Atque ut hæc duo nomina inter se simillima sunt, ita res ipsæ illis nominibus designatæ miram habent similitudinem. Nam in mysteriis quidē primū vagi errores & circuitus molesti, & pavidi ingressus per loca tenebrosa, & longissima itinera cum lassitudine. Inde antequam ad finem veniatur, cuncta terribilia; tremor, horror & cum stupore admiratio. Ad extremum vero admiranda quædam lux occurrit, & amœna quædam loca ac pura, in quibus sacræ voces audiuntur, & divina simulæra videntur, &c. Ad eundem ritum

pertinent hæc Origenis verba in l. 4. contra Celsum: ἔξομοί ἡμᾶς τοῖς ἐν ἢ βαρκαῖς τελεταῖς τὰ φάσματῶν τὰ δειμάτα ἀποσοῦσιν. ἢ λαζήν κατῆρρη. In codice Fuk. scriptum inveni κατῆρρη, quod magis placet. In eodem exemplari legitur πολλὰ τῶν ἰδῶν.

In Caput XI.

τοῖς ἀπὸ τῶν. Longe aliter hic locus legitur apud Theodorum, hoc scilicet modo: ἰσφραμῶν τοῖς τὰ ἡμῶν ζαζόβει, τὴν δὲ ζαζόβει. Optime, meo quidem iudicio. Nec aliter scripserat Constantinus. Omnes, inquit, retro Principes qui Christi fidem persecuti sunt, adeo funestus exitus oppressit, ut univesum nunc hominum genus, principam illorum calamitates pro omni supplicio imprecari soleat iis, qui illos imitari studuerint. Quid hoc sensu planius & elegantius? ἰσφραμῶν igitur hoc loco pœnam significat; quo sensu ea vox frequenter à Græcis usurpatur, ut notavit Agellius. Porro ἰσφραμῶν τὴν δὲ ζαζόβει, eleganter dicitur pro eo quod Latini dicunt imprecari. Sic ἰσφραμῶν dicunt Græci, ut supra notavi. Epiphanius scholasticus hunc locum ita vertit: Sed illos omnes finis comprehendit exisofus, ita ne omne genus hominum post eos exurgens, clades illorum pro maledictionis exemplo proponere videatur.

Pag. 532.

τῆς ὑπ' αὐτῶν αἰχρόνης. In historia Theodoriti rectius legitur: τῆς ἐπ' αὐτῶν αἰχρ. π. τὸ παρ' ὑμῖν τῶν παλαιῶν ἀποφύων. Valerianum intelligit, qui à Persis captus, ignobili apud eos servitute confenuit, & privato dedecore triumphum Persarum nobilitavit. Id est, victoriam Persarum de Romanis celeberrimam fecit suā ipsius ignominia. Hic est sensus ejus loci, quæ nec Epiphanius, nec reliqui Interpretes assecuti sunt. In codice Fuk. & Turnebi legitur ἀποφύων, non male.

In Caput XII.

τῆς καταλόγου. Rectius apud Theodorum legitur τῆς τῶν καταλόγου. Hæc enim referuntur ad verbum κεκόσμηται. Mox scribe ἰσφραμῶν ex Theodorito ac Nicephoro.

In Caput XIII.

ὅ, σὶ σοὶ κἀμῖν. Apud Theodorum & Nicephorum legitur ὅ, σὶ σοὶ κἀμῖν. In editione Jacobi Sirmondi legitur ὅ, σὶ σοὶ, &c. Quæ verba Epiphanius scholasticus sic latine vertit. Tu ergo optime gu-

hh

bernaveris, si fueris sicut illi, & habuerit commu-
 ne quod illi. Joachimus autē C. Amerarius qui Theo-
 dori hystoriam latine interpretatus est, ita vertit: *O-
 ptimo igitur tecum, similiterq; cum illis optime agitur,*
quia communiter cum utrisque. Et sic fere Joannes
 Langus. Mihi tamen hic sensus non satisfacit. Olim
 quidē scribendū putabam: *ὅτι σὺ καὶ κείνοις, καὶ κείνοι σοί.*
 Quā lectionē in versione mea lecutus eram. Sed nūc
 re attentius examinata, Theodoriti ac Nicephori le-
 ctionem retinendam cenfeo, & totum locum sic in-
 terpretor. Opto igitur, ut & tuā res quā florentis-
 sima, & illorum perinde sint florentissimæ; hoc est,
 utriusq; vestrūm ex æquo. Ita sensus est apertissimus,
 & sequentia egregie convenient. tantum *ἰπάρχοι* in
 optativo scribendum erit. Musculus certe legit *ἰπάρ-
 χοι*. sic enim vertit: *Cedit igitur id tibi optime & illis*
similiter: & tibi inquam & illis. In codice Fuk. legi-
 tur *ὅτι σοί*, sine illa voce *καὶ κείνοις*.
πατέρα Θεόν. In Theodorito ac Nicephoro legitur
πατρὸν, ἰλιώ τε καὶ ἐν μνηῶν. Nec aliter legit Epiphanius
 scholasticus, ut ex versione ejus apparet.

In Caput XIV.

pag. 533. *πῶ πολιτείας.* Christianam religionem intelligo,
 quam omnes propemodum Gentes tunc temporis
 amplexæ sunt, abjecto patriæ superstitionis errore.
τοῖς ἑκκλησιαστικῶν προσώποις. Scribe τοῖς τε τῶν ἐκκλη-
 σιαστικῶν. Nisi malis scribere *ἐνικλιέντες*, ut legitur in
 codice Fuk. Sav. & Turnebi.

In Caput XV.

πίστει ἐν Θεῷ. Anastasius Bibliothecarius in vet-
 sione septimæ Synodi, ubicumq; vox *ἐν Θεῷ* occur-
 rit in Græco, *deificum* interpretatur. Sic deificos li-
 bros Latini vocabant codices sacræ Scripturæ, ut le-
 gitur in gestis purgationis Cæciliani.
κατὰ τινος πύλης. In codice Fuk. ac Turnebi & in
 schedis Regiis legitur *κατὰ τινος πύλης*, longe recti-
 us, ut equidem cenfeo. Ait enim Eusebius, non in
 omnibus, sed in quarundam urbium palatiis Con-
 stantinum ita depictum fuisse.
τῶν χειρῶν ἐν τεταμένῳ. Quisquis fuit Interpres
 hujus libri, parum attente hunc locū vertit, hoc mo-
 do: *Et precantis forma manus sursum tollens*, cum
 vertere debuisset, *manibus expansis, ut precantes so-
 lent.* Christiani enim inter precandum manus expan-
 dere solebant, ut crucis similitudinem hoc modo ad-
 umbrarent. Allevabant quidem manus Christiani,
 dum preces funderent. Sed hoc non erat proprium
 Christianorum, quippe cum Gentiles idem facerēt,
 ut testatur Virgilius dum ait:
Et geminas tollens ad sidera palmas.
 Illud verò peculiare fuit Christianis, manus in crucis
 formam expandere. Tertullianus in lib. de oratione
 cap. 11. *Nos verò non utollimus tantum, sed etiam ex-
 pandimus, & Dominicā passionē modulamur.* Idem in
 Apologetico cap. 30.

In Caput XVI.

νόμος δ' ἀπειρήν. At Socrates in lib. 1. cap. 18.
 contrarium scribit his verbis: *καὶ παῖδες μὲν τὰ μονομά-
 χια, εἰκόνας δὲ τὰς ἰδίας ἐν τοῖς ναοῖς ἐναπειρήντο.* Verum
 non immerito quis suspicetur corruptum esse hunc
 Socratis locum. Recenset enim illic Socrates cun-
 cta, quæ ad extinguendam Gentilium superstitio-

nem à Constantino excogitata sunt. Inter quæ sit
 Constantinum, imagines suas ac statuas in Decorum
 templis posuisse. Atqui eo factio non exstinguebant
 superstitio Gentilium, sed augebatur aut manebat.
 Imperatorem enim Dei loco adoraturi erant Genti-
 les. Quamobrem Socratis locus emendandus est ex
 Eusebio in hunc modum: *εἰκόνας δὲ τὰς ἰδίας ἐν τοῖς
 ναοῖς ἀπειρήν ἀνατίθειν.*
μελωδῶν ἠχοφῶν. Delenda puto hæc verba ἠχοφῶν
 quippe quæ sensum turbant. His enim expansa
 sensus est planissimus.

In Caput XVII.

ἐκκλησίας Θεῷ πρόποι. Sozomenus in lib. 1. c. 7. de
 Constantino Imp. ita scribit: *καὶ ἐν τοῖς βασιλείαις ἐ-
 κκλησίαις οἶκον καταπένησε.* Apparet Sozomenum id ex
 Eusebio nostro, uti solet, hausisse. Sed Eusebius non
 dicit Constantinum in palatio Ecclesiam ædificasse.
 Hoc tantum dicit, illum Ecclesiam quandam speciem
 in palatio instituisse. Vide Panegyricum Eusebii in
 tricennialibus Constantini pag. 628. ubi intentionem
 nostram aperte confirmat.
τοῖς ἑ βασιλείων οἶκον πληρῶσιν. Vox ambigua est
βασιλείων οἶκον, quæ & Ecclesiam & palatium signi-
 ficat. Ac videtur Eusebius de industria in hujus vocis
 ambiguitate lusisse, eò quod Constantini palatium
 simile esset Ecclesie. Et quos hic vocat: *τοῖς ἑ βασι-
 λείων οἶκον πληρῶσιν*, supra vocavit *τοῖς ἰδίοις ἐκκλη-
 σιαζομένους.*

In Caput XVIII.

φύλαξις ἑ πατρῴου οἴκου. Interpres Sozomeni sen-
 tentiam secutus Ecclesiam intellexit, cui non
 assentior. Nam Eusebius ipse in Panegyrico pag.
 628. ubi hæc ad verbum leguntur, nihil de Eccle-
 sia dicit. Sensus igitur hujus loci est, Constanti-
 num ministris ac famulis Dei & sacerdotibus cu-
 ram & custodiam totius palatii sui commisisse:
 ita ut sacerdotibus essent quasi quidam Majores
 domus, aut quos Romani Curas palatii voca-
 bant.
διδάσκαλος ἐν οὐρανῶν ἰδιδάσκοντος. Scribendum pro
ἐπιχρησόντος. Nam excusa lectio ferri non potest. At-
 que ita in panegyrico pag. 628.
καὶ τὰς τῶν σαββάτων τιμῶν. Scribendum est procul
 dubio *πῶν τῶν σαββάτων.* Atque ita apparet le-
 gisse eum qui titulos horum capitum composuit.
 Sed & Sozomenus in libro primo capite 7. idipsum
 confirmat, dum scribit: *πῶν δὲ κυριακῶν καὶ κυ-
 νῶν ἡμέραν, καὶ ἑβραίων παρὸν τῆς ἑβδόμης ἡμέρας
 σιν, ἁλλήλων δὲ ἠλίθιον ἀνατιθέσθαι, καὶ πῶν τῶν ἰδίων
 μαρτυρῶν, ἐνομοθέτησε διακασκείων καὶ τῶν ἁλλων ὁμο-
 ἄγει πάντας, καὶ ἐν ἑυχαῖς καὶ λιταῖς τὸ θεῶν διακασ-
 κείων.* Id est, Die autem Dominico quem He-
 brai primum Sabbati, Gentiles verò diem So-
 lis appellant; item sexta feria, cunctos à judi-
 ciis aliisque operibus ferriari præcepit, & pre-
 cibus ac supplicationibus Deum venerari. In hæc
 Sozomeni verbis nonnihil difficultatis occurrit
 quod quidem spectat ad diem Veneris. Vix enim
 mihi persuadere possum, Constantinum præce-
 pisse, ut eo die à judiciis abstinerent. Certe Euse-
 bius id non dicit de Veneris die, sed tantum de
 die Dominico. Extat Constantini lex in codicibus

Theodosiano, titulo de feriis, in qua dies tantum Dominicus excipitur. Itaq; id de suo admenfus est Sozomenus. Qui cum sua etate id observari videret Constantinopoli (Fuit enim Advocatus in ea urbe, una cum Aquilino quodam, ut ipse scribit in lib. 2.) Constantinum ejus rei auctorem fuisse credidit.

In Caput XIX.

pag. 595

τας κυριακας ημερας. Scribendum est η κυριακας ημερας, vel certe κατα τας κυριακας ημερας. η ημερα καθαρισης. Campum purum dicit, in quo nullae arae, nulla essent sepulcra.

μη τι γδ δόρασι ηδωθη. In Panegyrico Eusebii ubi haec iidem verbis leguntur, rectius scribitur ηδωθη, quod Interpres non animadvertit.

In Caput XXI.

επι απαν τσπλων. Idem scribit Sozomenus in lib. 1. c. 7. ταυ δε κρατιωταυ ποροσεδίζων ομοιωσ αυτη τθ εν εβουνη τα τυτων σπλων τθ συμβολη η σ αυρη κατισημαι. Quae quidem Sozomeni verba ex Eusebio desumpta esse nemo non videt. Porro σπλων nomine scuta intelligi, in quibus salutare crucis signum depingi jussit Constantinus. Certe in Notitia Imperii Romani hujusmodi scuta visuntur, in quibus signum crucis diversis modis expressum est. Sed & Prudentius in libro contra Symmachum idem testatur his verbis:

Christus purpureum stellanti pictus in auro Signabat labarum: Chybeorum insignia Christus Pinxerat.

τθ εν σπλων σ αυρη. Lego κρατιω, ut legitur videtur Interpres. Causam erroris praebuisse videtur compendiarie scribendi forma. Nam cum libarius scripsisset κρατιω, imperitus exscriptor id significare credidit σ αυρη.

ηδωθη μη εν αζαματων. Ante haec verba codex Fuketii & Turnebi duas voculas addunt hoc modo: τα ηδωθη εν σφ. Et in sequente linea post vocem τδ μηδωθη, iidem codices & Savilianis addunt verbum ηδωθη. Sed vulgata lectio longe praestat.

In Caput XXII.

pag. 596.

οπι δη προσευχη. Hujus capitis titulum feliciter mihi videor emendasse αυδη προσευχη. In hoc enim capite agit Eusebius de studio precandi, quo Constantinus Imperator ardebat. Causam errori dedit antiquariorum consuetudo, qui in titulis capitum perscribendis primam litteram omittere solebant, ut eam posthac per otium miniato colore depingerent. Certe in schedis Regis prima tituli littera semper omitta est. In codice autem Fuketii interdum additur, interdum omittitur. Exempli gratia titulus hujus capitis, tum in Fuk. codice, & in schedis Regis ita conceptus est: ηδωθη προσευχη οmissa prima littera; quam codex Fuk. in corpore libri ita supplet οπι δη, σφ. male & sine ullo sensu, ut apparet.

αδη δη τοις πασι. In Fuk. codice αδη δη. Lego αυδη τοις πασι τινι εορτην εδωκεν. Sic supra cap. 17. αυδη ηδωκεν αυτην τινι ενδον εκκλησιαστικω.

δωκεν ιεροφαντειαι τιλεω. Christophorus vertit divinos sacrorum rituum obibat. Musculus vero ita vertit factas caeremonias expediebat. Sed neuter eo-

rum vidit locum hunc corruptum esse. Lego igitur ιεροφαντειαι τιλεω. Constantinum enim comparat Antistiti & Hierophanta. unde statim subjicit ετω μη ουδ τω ιαρι ιερατθ θρω: additque Constantinum se pro Episcopo gessisse; idq; nomen sibi adscivisse praesentibus Episcopus.

κηρη κιορας. Christiani in vigilia festi Paschalis maximam cereorum copiam accendebant. Quod cum intra Ecclesiam duntaxat facerent, Constantinus etiam extra Ecclesiam cereos passim accendi jussit, in honorem tantae festivitatis. Cumque in magnis civitatibus noctu lumina accendi solebant in compitis, ut notavi ad lib. 14. Amm. Marcellini, Constantinus ea nocte multo plures ac majores cereos voluit accendi, ut Gentilium animos ad Christianae religionis venerationem perduceret. Porro columnae illae cereae, quas hic memorat Eusebius, cereum Paschalem optime designant, quem in vigilia Paschali accendere solemus: de quo singularem librum scripsit Barnabas Brissonius. Gregorius Naz. in oratione 19. το σζ ιεραρχα ησθεβουτο, η βασιλιωσ η ημερων ημερα: η η λαμπροσ νυξ, λυισσα το σκατθ τθσ αμαρτιασ καδω η ημερισ εσοσ πλησθη φωτι πλωστωσαν ημων ενοσ εορταζομεν. Et in oratione 2. de Pascha pag. 676. ait in vigilia Paschae lumina, tum privatim, tum publice accendi solita; aded ut nox illa ob frequentiam luminum, quae omnis aetas ac dignitas accendebat, clarissima redderetur. Merito igitur Gaudentius Brixientis noctem illam splendidissimam appellat, & Zeno Veronenis in serm. 1. ad Neophytos.

λαμπραδισ δε πυροσ. Haec verba Musculus quidem citat accepit, quasi esset expositio praecedentium κηρη κιορας. Christophorus vero lampadas distinxit a columnis illis cereis; quem nos etiam secuti sumus. Graeci λαμπραδασ proprie vocant quas Latini tedas, ut docet Pollux in lib. 10. cap. 26. πανοσ μιν τοισ φανωσ η λαμπραδασ: ας οταν θηεν τρη λαμυλη η ενεπιδης: ποδεν δε πικυοσ φανω η ζυρε λαβειν. η γδ δαδεις, η λαμπραδασ εισι τθ πυροφωρον, πασ μιν τοι λαμπραδασ, η καμακασ ειρηνη εν ζανταλαισ αιχυλοσ. Sic enim scribendum est, non η ζανταλαισ ut vulgo legitur. Hinc certamen apud Graecos λαμπραδισδρομουσ ab iis facibus ita dictum. lumitur etiam λαμπραδασ a Graecis pro lucerna, ut in Matthaei cap. 25. eodem modo quo φανωσ tam pro tēda accipitur, quam pro lucerna.

εξσπλων δεζηταν. Notandus est hic Eusebii locus de elemosyna Paschali, quam Constantinus quotannis erogare consueverat, in memoriam beneficii quod Christus per illos dies contulit generi humano. Solebant olim veteres Christiani festo Paschae die stipem pauperibus erogare: idque non solum laici, verum etiam clerici studiose praestabant. Quae de re illustris est locus Commodiani in lib. 2. institutionum cap. 75.

Congruu in Pascha, die felicissimo nostro, Latentur σσ illi qui postulant sumpta divina. Erogetur eis quod sufficit, vinum σσ esca. Respiciet fontem quo memorentur ista pro vobis. Immodico sumptu deficiis Christo donare. Cum ipsi non facitis, quo modo suadere potestis Justitiam Legis talibus? vel semel in anno. Sic multos urget blasphemia saepe de vobis. Alloquitur Commodianus Clericos, ut patet ex titulo catminis, & ex primis singulorum versuum hh ij

literis. Monetque illos, ut saltem die Paschæ stipem pauperibus erogent. Incepat etiam illos, quòd ob nimiam vivendi molliem nihil ipsis suppetat. quod pauperibus erogent. Id enim significat hic versus:

Immodico sumptu desiccat Christus donare.

De eadē elemosyna Paschali Anastasius in vita Hadriani Papa loquitur his verbis: Simulq; & in balneo juxta eandem Ecclesiam suo, ubi fratres nostri Christi pauperes, qui ad accipiendam elemosynam in Paschali festivitate annuē accurrere & lavari solebant.

In Caput XXXIII.

Δυσίας τε πρόσωπε ἀπὸ γένου παρ. Hæc benigne interpretanda sunt. Constat enim sacrificia Gentilium à Constantino Magno non fuisse nominatim prohibita, ut diserte docet Libanius in oratione pro templis. Privata quidem & domestica sacrificia Constantinus lege lata prohibuit, ut patet ex codice Theodosiano de maleficis & mathematicis, & ex lege prima de paganis. Sed publica ac solemnia quæ à majoribus instituta fuerant, non inhibuit. Idem repetit Eusebius cap. 25.

τὸ νῦν ματὶ βασιλείας. Scribendum est οὐ τῶν νῦν ματὶ βασιλείας, supple ἀρχόντες. Male in editione Roberti Stephani post vocem βασιλείας punctum apponitur, cum post verbum ἰεραίων ponendum sit, ut habetur in codice Regio, & in schedis.

In Caput XXXV.

μαῖ μαντεῖα θεουργίας. Male Interpres vertit: ne oracula curiose scelerentur. Jam dudum enim oracula demones edere desierant. Itaque superflua erat lex Constantini, qui oracula feruari vetuisset. Malim igitur hic intelligere vates, hariolos, mathematicos & aruspices: quos consulere vetuit Constantinus lege 1. & 2. codice Theod. de maleficis & mathematicis.

ἢ παρ' αὐτοῖς ποιεῖν δὲ ἀνδρῶν ἐπιτελούντων θεουργίας. Apud Aegyptios Androgyni erant Nili sacerdotes, ut docet Gregorius Naz. in 2. invectiva contra Julianum: ἰν' οὐ μόνον αἱ θεουργίαι, αἱ παρ' Αἰγυπτίων δὲ ἀνδρῶν ποιεῖν τῆς θεουργίας. Idem in carmine ad Nemesium.

ταλαιπύριον ἐστὶν ἀπολόγημα, ὅσα τε νεύλον καρποδότην τῶν ἐν αἰγύπτῳ ἀνδρῶν ποιεῖν.

Quare eleganter idem Gregorius in oratione quam scripsit in sancta lumina Epiphaniorum, ait Aegyptios hoc facto Nilum contumelia potius quam honore affectisse. De eodem Aegyptiorum ritu locus est illustris in oratione Libanii pro templis, qui quoniam ad institutum nostrum plurimum facit, nec ab Interprete intellectus est, hic meretur adscribi: οὐ

παύνην τῆς ἰσχυρῆς μόνον ἐπιτελούντων τὸ θεῖον, ἀλλὰ καὶ τῆς σαράπιδος, τῆς πολλῆς καὶ μεγάλης, καὶ πολλῆς καὶ κρημνῆς ἡρώων, δὲ δυνάμει ἀπάντων ἀνθρώπων ποιεῖ πλεονεξίας Αἰγυπτίων ὁρᾶν αὐτῶν δὲ ἔργον τῶν εἰλημάτων τῶν νεύλων δὲ, ἕνα ἀναβαίνει ἐπὶ τὰς ἀρχαίας πείρας, ὅν ἐ ποιούμενοι ὅτε τι χεῖρ, ἢ παρ' ἡμῶν, ἢ δὲ ἀν' αὐτῶν ἐδείκνυται. αἱμοὶ δοκῶσιν εἰδέναι καὶ ταῦτα ἀν' ἡμῶν ἀνελεῖν, ὡς ἀλλοῖν, ἀλλ' ἀρεῖται ἢ ποταμῶν ἰσχυρῶν τοῖς παλαιῶν νομίμοις, ἐπὶ μισθῶν τῶν εἰρηθῶν. Nec verò Romæ solènt sacrificia permissa sunt, verum etiam magna illi & populoſe urbi Sarapidis, & templorum multitudine referte, quorum ope communem cunctis hominibus reddat Aegypti

libertatem. Porro hac libertas donum est Nili. Nilum autem epulo excipiunt, utque in arva ascendat, ut tantum sacra illa, quæ nisi stato ac solemniter tempore ab eis qui ad hoc constituti sunt, facta fuerint, nec epulus unquam ascendere & exundare voluerit. Quæ cum probe intelligerent, qui hac quoque sacra libentissime susceperunt, tamen ea abolere consilio noluerunt. Sed servium illam ex more institutoque majorum, epulo excipi passi sunt, quippe qui magnam mercedem acciperet, frugum scilicet libertatem. Ex hoc Libanii loco manifeste apparet, hos Nili sacerdotes Androgynos sublatos non fuisse à Constantino: vel certe si sublati sunt, paulo post restitutos fuisse.

πλείων ἢ πῶς ἀν' ἡμῶν. Melius, meo quidem iudicio dixisset ἐν ποταμῷ.

In Caput XXXVI.

τὸς ἀπαρτάς. Vide Sozomenum in lib. 1. cap. 9. qui ut pote caudicibus Byzantini fori, hos legi. Rector nodos clarius explicat quàm Eusebius. Videtur quoque est Lipsius in Commentario ad lib. 3. Augustinum Taciti ubi de lege Papia fuisse differit.

λύσας δὲ συγχωρεῖν κληρονομεῖν τὸς ἀπαρτάς. Lego λύσας δὲ τὸ τοῦ βασιλεῦς, expunctis quatuor illis vocibus, quæ ex margine in textum interierunt. Porro hæc Constitutio Imperatoris Constantini extat in lib. 8. codicis Theodosiani, titulo de interdicendis penis cælibatus & orbitatis. In codice Fuk & Sav. pro λύσας δὲ, legitur τελευτῶν τῶν ἀπαρτάς. Quomodo etiam in Scaligeri, Bongartii & Christophoroni libris scriptum esse monuerunt Typographi Genevensis. Mallem tamē legere ex Sozomeno συγχωρῶν κληρονομεῖν εἰ μὴ τὸς ἐγγύστατον ἀπαρτάς.

ἢ ἐπὶ αὐτῆς ἰσχυρῆς. Transposita hic sunt vocabula, quæ minimo negotio ita restitui possunt ἢ ἰσχυρῆς ἀναποδὲ ἰσχυρῆς ἐπιτελούντων. Porro cales Constantini quæ prisci Juris morositate, & verborum formulas in condendis testamentis abolevit, hodie in fallor, non extat. Ejus tamen sit mentio in lege 3. codice Theod. de testamentis. In codice Fuk & d. deest ἰσχυρῆς.

In Caput XXXVII.

τὸς ἐπισκόπων δὲ ὄρους. Extat lex Constantini in codice codicis Theodosiani sub titulo de Episcopali obedientia, in qua jubet Imperator ut sententia ab Episcopo prolata etiam in causis minorum, & regerem juris obineant. Male igitur Interpres hoc loco ὄρους regulas vertit. Neque enim hic agitur de regulis Ecclesiasticis, quæ in Synodo ab Episcopis promulgantur; sed de sententiis inter litigantes prolatas, ut patet ex verbis quæ sequuntur. Quædam Sozomenus verba Eusebii non aliter intellexit. Sed difficultatem facit, quod Eusebius dixit: ὅτι τὸς ἐν συνόδῳ διαφανῆς εἴναι. Verum τῶν ἐν τῷ pro consensu Ecclesiastico ponitur; Episcopi solent ac presbyterorum. Eandem vocem habet Sozomenus in libro 1. cap. 9. ubi de hac lege Constantini loquitur, cujus verba eò libentius adducit quoties de legibus agitur, quod vir fuit legum Romanarum peritissimus, ut ex ejus libris apparet: τὸς ἐπισκόπων ἐπικαλεῖται πλεονεξίας ἰσχυρῆς τῶν δικαζομένων; ἢ βούλωνται τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων

παρτι... κωλειαν δ' ειναι πλω αυτων... A Deinde verba illa... Melius itaque in libro Morai hac lacuna suppletur in hunc modum: παντας μιν γαρ τω μεγαλω βασιλει, κατα καιρον τας ευθυνας υποζειν, &c. utque ad finem capitis ut in editione Genevensi. In eodem libro rectius legitur ταυτα σωωςως διαμαρτυρητε. Savilius in interiori margine libri fuilocom hunc ita supplet: ως εδη ποτε εδνη γης πλω βασιλειαν...

In Caput XXIX.

χολη δ' ελογωρησων. Ne quis forte existimet Eusebium nostrum hic assentiri Imp. Constantino, idem quoque testatur Victor in Epitome his verbis: Ipse assidue legere, scribere, meditari.

επειροτο τας παροδους. Hanc vocem non intellexit Interpres. Sic enim vertit: Freqentes cum suis inibat congressus, cum vertendum fuerit, crebras habebat conciones. Nam παροδον ποιησαι, est verba facere, quod Graeci frequentius dicunt παροδον ποιησαι. Sic Isocrates in exordio Arcopagitici... Paulanias in Achaicis pag. 168. editionis Aldinae, & in duobus decretis Deliorum, quae leguntur inter marmora Arundelliana pag. 42. & 43. ειναι δ' αυτοις παροδους προς πλω βουλιω...

Pag. 340. μωιν εδωξεν αυτες. In codice Fuketiano ac Turnebi legitur μωιν εδωκεν αυτες παραντας. Rectius, meo quidem iudicio.

των εν χειρουμινων αυτοις. Post has voces in codice Regio & in editione Rob. Stephani sequuntur haec verba: ως εδη ποτε εδμω αυτον, &c. quae habentur in capite 30. Sed in editione Genevensi nescio quis ad marginem annotavit, ingentem hic lacunam esse, quam Scaliger, Bongarsius, Cruterus, alii que suppleth hoc modo: ως εδη ποτε εδνη γης πλω βασιλειαν...

Deinde verba illa... Melius itaque in libro Morai hac lacuna suppletur in hunc modum: παντας μιν γαρ τω μεγαλω βασιλει, κατα καιρον τας ευθυνας υποζειν, &c. utque ad finem capitis ut in editione Genevensi. In eodem libro rectius legitur ταυτα σωωςως διαμαρτυρητε. Savilius in interiori margine libri fuilocom hunc ita supplet: ως εδη ποτε εδνη γης πλω βασιλειαν... Ego vero ex scriptae lectionis vestigiis, quam in optimo Fuk. lib. repeti, hunc locum feliciter mihi videor restituisse. Igitur codicis Fuk. scriptura haec est: εν χειρουμινων αυτοις... τον εδνη παντων θιου εδνη γης πλω βασιλειαν...

In Caput XXX.

ει δη κων αυτω τυχη. Quippe incertum est, utrum terra sepeliendus sis, cum aut ignibus cremari, aut mari submergi, aut bestiis devorari possis. In Fuk. codice scribitur τυχουσι.

In Caput XXXII.

μεθιερμηνευται. Sub dispositione magistri officiorum erant Interpretes variarum gentium ac linguarum, ut docet Notitia Imp. Romani. Horum igitur opera utebatur Constantinus, in Epistolis & orationibus ex latino in graecum sermonem transferendis.

In Caput XXXIII.

εδον εδ αυτοις βασιλειαις. Interpres vertit in ipsa... kasiica, quod non probo. Hoc enim tanquam mirabile pietatis exemplum in Constantino notat Eusebius, quod Eusebij sermone in ipso palatio stans Imperator audire dignatus sit. Certè si in Ecclesia stans Imperator sermonem audisset, minus id esset mirandum, cum locus ipse reverentiam postulet, & Imperator ipse in Ecclesia unus sit e numero fidelium. In palatio vero stare Imperatorem loquente Episcopo, singulare quoddam exemplum est religionis. Vide infra cap. 46. ex quo manifeste colligitur hic palatium intelligi. Porro Christiani, stantes olim in Ecclesia sermonem sacerdotis auscultare consueverant. Nulli quippe in Ecclesia sedebant nisi presbyteri, ut docet Optatus in lib. 4. Dam peccatorem arguit, & sedentem increpat Dem, specialiter ad vos dictum esse constat non ad populum, qui in Ecclesia non habet sedendi licentiam.

In Caput XXXIV.

πεσρονεμησθη. In Fuk. codice scribitur... melius, rectius, ni fallor. Videtur intelligere librum de ratione computi Paschalis, quem ab Eusebio compositum fuisse testatur Beda in li. hh iij

bro de ratione temporum cap. 42. Certe Constantinus Imp. in Epistola ad Eusebium, opus illud Eusebij, quod hic memoratur, laboriosum fuisse testatur, totamque Paschalis festi rationem, originem ac perfectionem complexum esse. De hoc Eusebij libro Hieronymus in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis ita loquitur. Hippolytus rationem Paschæ, temporumque canones scripsit, & sedecim annorum circulum reperit, & Eusebio qui super eodem Pascha canonem decem & novem annorum circuli composuit, occasionem dedit. Quæ Hieronymi verba descripsit Beda in libro de sex ætatibus mundi. Et lib. 5. hist. cap. 22.

In Caput XXXV.

pag. 543. τὴν πάσχα ἀντιλογίαν. Scribendum est αἰτιολογίαν, quemadmodum etiam in libro Moræi ad marginem emendatum inveni. quod confirmant sequentia. Subdit enim: ἢ ἤρουν, λυσίτελή τε κέπτερον τελευτούργιαν. Certe ἤρουν de origine controversiæ dici non potest. Melius itaque ἤρουν veritas institutionem. τελευτούργια verò est consummatio festi Paschalis à Christo facta, qui suæ resurrectionis miraculo verum Pascha Christianis instituit.

λόγοις ἑυφραίνων. Post has voces in codice Regio & in editione Rob. Stephani sequuntur hæc verba: κἂν τὰ μάλιστα ἢ καλῶν ἔργων, &c. Sed Scaliger, Bongarsius, alique hunc locum nescio ex quibus codicibus suppleverunt. Idem quoque supplementum in Fuk. & Moræi libro reperi, & quidem aliquanto emendatius quàm in editione Genevensi. Primum enim in eo legitur: οἱ ἀντιτετραφῶνι αὐτῶν ἑμολογεῖς. Scribendum tamen est ἀντιτετραφῶνι, vel ἑτετραφῶνι.

ἢ τὸν εἰς πλῆ. Post hæc verba in libro Moræi vacuum spatium relinquitur. Deest certe vocabulum ῥωμαϊκῆ. Locus itaque suppleendus est hoc modo: τὸν εἰς πλῆ ῥωμαϊκῆ πᾶς σοὺς πόνους μεταφῶνιζοντες ἡλώτησαν. vel potius εἰς πλῆ ῥωμαϊκῆν, ut loquitur Eusebius supra cap. 32. Certe in codice Fuk. legitur εἰς πλῆ ῥωμ... τὰς σοὺς πόνους μεταφῶνιζοντες, &c.

ἢ τὸ σὺν τῇ πεποιθήσει. Audaciam intelligit eius qui librum Eusebij de Pascha interpretatus fuerat iussu Constantini, vel certe πεποιθήσει est opinio ac iudicium ipsius Imperatoris. Interpres quidem fiduciam ipsius Eusebij intellexit, quod hic convenire nullomodo potest. Omnino πεποιθήσει hic aliter sumi non potest quàm pro iudicio & persuasione tam ipsius Constantini, quàm reliquorum hominum, qui Eusebij opusculum de Pascha in Latinam linguam iussu Constantini conversum magnopere laudabant. Hæc, inquit, tanta omnium opinio satis ostendit non indignum tibi obtigisse interpretem. Porro voces illæ τῶν συγγραμμάτων duplici modo construi possunt, aut eum adjectivo ἀνάξιον, aut eum vocabulo πεποιθήσει.

In Caput XXXVI.

pag. 544. Διοικήσεις καὶ θολυμένων. Hoc loco Διοικήσεις diccesim Orientis significat. Sic autem veteres Romani vocabant certum numerum provinciarum, quæ simul collectæ parebant Vicario præfecturæ Prætorianæ. Nam Præfectus quidem Prætorio sub dispositione sua plures habebat dicceses; Vicarij autem singulas. Porro hæc vox eo sensu usurpari coepta est

A circa tempora Constantini, ut discimus tum ex eisdem Constantini Epistolis supra relatis, tum ex legibus aliquot codicis Theodosiani.

In Caput XXXVII.

ἡρῶν τετρασά. Recte Interpres terminos quaterniones vertit. Codices enim membræniciter per quaterniones digerebantur, hoc est, quatuor folia simul compacta, ut terniones tria sunt folia simul compacta. Et quaterniones quidem sedecim habebant paginas, terniones verò duodenas. Porro in ultima quaternionis pagina notabatur numerus quaternionis, puta 1. 2. 3. & sic deinceps, quemadmodum observavi in vetustissimis codicibus, tum Græcis tum Latinis. In antiquissimo codice Gregorij Turonensis, qui ante nongentos annos scriptus est, in ultima pagina quaternionis hanc notam reperiri. Id est, quaternio primus. Ceterum notandus est lector, in his Eusebij verbis esse Enallagen. Dixit enim τετρασά ἐν τῷ ἔργῳ, cum potius dicendum fuisset τῷ ἔργῳ ἐν τετρασάσι.

In Caput XXXVIII.

ἡρῶν θεοσεβίας. In codice Fuk. hic locus ita legitur: ἡρῶν θεοσεβίας, τῆς ἑμπεδον μωταβῆς Ἐλευθῆ εἰς δὲ ἀπὸ κτὲ πλάσις ἐγγύερο. Atque ita in Saviij codice scriptum esse suspicor, ex eo quod Savilius tres voces ἡρῶν, scilicet μωταβῆς Ἐλευθῆ & ἀπὸ κτὲ, lineolis subnotavit.

In Caput XXXIX.

καθ' ἑκαστὰ γράφει. In codice Regio & Fuk. scriptum est καθ' ἑκαστὰ una voce, quod magis probabile. Sequitur enim τῶν τῆ θεοφιλοῦς ἀφῆσι. Mellius tamen scriberetur τὰ καθ' ἑκαστὰ.

ἡρῶν δὲ τῆς ἡρῶν. Interpres hunc locum ita vertit: Nos vero quoniam breviter quantumvis scripsimus, literarum monumentis mandavimus. Ego verò ita interpretor: Postquam ea que nobis nota sunt breviter exposuimus, ad extremum eius vite temporum sermonem transferemus. Quæ interpretatio lineæ obvio rectior est, & verbis ac sensu Eusebij magis congruit. Nam si Eusebius ita intellexisset ut scilicet interpres, dixisset ἡρῶν καὶ ἡρῶν.

In Caput XL.

περίοδοι τῆς βασιλείας. Post hæc verba, ommissa erat linea in codice Regio, & in editione Stephani, quam quidem ita suppleo ἐν εἰς παίδες ἀντισησασσεν τοὶ τῆς βασιλείας διαφόροι, &c. Eiusdem vocabuli βασιλείας repetitio, fecit ut integralinea ab antiquario nimis proferente omitteretur. In codice Fuk. legitur διαφόροι δ' ἀντισησασσεν ἡρῶν optime. In unius voculæ adjectione hic locus expletur. Savilius verò tribus vocibus additis locum supplevit, perinde ac Scaliger ac Christophorus, παίδες δ' ἡρῶν διαφόροι, &c.

ἡρῶν ἐκαστὸν ἐπέλειω δὲ κακίτερον ἔτερον. Male interpres vertit decimo quoque anno. Neque enim Constantinus decimo quoque anno Imperij sui liberus factus Cæsares creavit. Quippe Crispum quidem & Constantinum Cæsares fecit Gallicano & Bassi Coss. Calendis Martijs, qui erat annus eius Principatus undecimus. Constantius verò Cæsar creatus est Consulatu 3. Crispi & Constantini, die Idus Novembres, hoc est, anno Imperij Constantini

tini nono ac decimo. Denique Constans Cæsar à patre renunciatus est Dalmatio & Zenophilo Cossidie 8. Calendas Januarias, Constantino annum Imperij sui octavam ac vicessimum ingresso, ut patet ex Fastis Idatij. Quare Eusebij verba melius ita vertentur *singulis decennis*. Sed neque hoc modo verum erit quod dixit Eusebius. Neque enim Crispus & Constantinus junior Cæsares facti sunt in prima decaeteride Constantini, sed circa primam decaeteridem. Itaque benigna interpretatione egent hæc verba. Quod cum minime advertisset Baronius, Crispum Cæsarem factum esse scripsit anno Christi 315, qui est prochronismus biennij.

ἰσχυραίσθειον κληρὸν. Non dubito quin scribendum sit *ἰσχυραίσθειων*, quod miror ab alijs animadvertitum non fuisse. In Fuk. codice scribitur *ἰσχυραίσθειον κληρὸν καὶ ἰσχυραίσθειον*, quod non probō.

In Caput XL I.

οἶον εἶς. Scribendum uno verbo *οἶονεῖ*, ut in libro Moræi ad marginem emendatum inveni. & paulo post legendum *ὑπαντήσας*, ἢ *φιλιαν σπασαμένους*. Nescio quis ad marginem editionis Genevensis annotavit scribendum esse *ἀσπασαμένους*. Malim tamen legere *σπασαμένους*. In codice tamen Fuketij ac Savilij scribitur *ἀσπασαμένους*.

In Caput XL II.

πάσης λαϊδορίας. Hoc loco *λαϊδορία* passivam habet significationem. Idemque valet quod in fine hujus Epistolæ *βλασφημίας*. Atque ita vertit Christophorus in libro primo historię Ecclesiasticę Theodoriti cap. 29.

τοῖς προκειμένοις ὄφθαι. Scribendum est *ὄρον* ex Theodorito, & delenda vox *καὶ ὄρον* quæ mox sequitur, quæ nec in codice Fuk. legitur.

παρ' ἡμῶν δὲ ὄρον. Ita quidem legitur apud Theodoritum, ex cujus libro i. hic locus suppletus est, qui in manuscriptis codicibus & in editione Stephani mutilus legebatur. Verum in libro Moræi aliam hujus loci interpunctionem reperi, quæ meo quidem iudicio rectior est, hoc modo: *ἀπαρτὶ μάλιστ' ἀπαρ' ἡμῶν. οὐδὲν δὲ τῶν, &c.* Tantum mallem legere *παρ' ἡμῶν*. Vulgata tamen lectio ferri potest. In codice Fuk. perinde ut in libro Turnebi ac Moræi scribitur: *ἀπαρτὶ παρ' ἡμῶν. οὐδὲν δὲ τῶν εἰς τὴν ἑμὴν ἰσχυραίσθειαν ἡνὸν τῶν ἡμῶν ὁδὸς εἶσται.*

ἀπίσειλα. Scribendum est *ἰπίσειλα*, ut legisse videtur Interpres. Tamen in Theodorito & in Fuk. libro legitur *ἀπίσειλα* ἑσπέρης, &c.

Διονύσιον τὸν ὑπατικῶν. Flavius Dionysius Comes vocatur ab Athanasio in Apologetico ad Constantium, ubi multa refert de hac Synodo apud Tyrum, quæ habita est Consulatu Constantij & Albinij, mense Augusto ac Septembri. Fuerat hic Dionysius antea Consularis Phœnicis, Januarino & Justo Coss. ut patet ex lege 4. codicis Theod. de famosis libellis.

Ἐκείνους δὲ. Ita quidem legitur apud Theodoritum. Sed in codice Fuk. hic locus ita scribitur: *καὶ τὸν ἀπὸ τῶν ἐκείνων δὲ τῆς εὐταξίας ἑκείνους κατὰ σκοπὸν παρῆσαν*. Quam lectionem Scaliger, Bongarsius alijsque in suis libris repererant. Paulo post scribitur *τῶν ἡμετέραν κλήσιν καὶ τῶν διακελευσάσθαι* ex codice

Fuk. & Theodorito. Neque enim mediocriter est *emphasis* in his verbis *καὶ τῶν*.

In Caput XL III.

σὺν γράμματι βασιλικῷ. In veteribus schedis legitur *σὺν γράμματι*. In codice Fuk. lacuna est, & postrema tantum pars vocabuli legitur *ματι*. Itaque Savilius *σὺν τῷ ματι* supplevit, perinde & Scaliger & ceteri.

μακεδόνες μὲν γὰρ τῆς παρ' αὐτοῖς μητροπόλεως. Alexandrum intelligit Thessalonice civitatis Episcopum, qui Synodo Tyrensi interfuit, ut testatur Athanasius. Per Pannoniæ autem & Mœsiæ Episcopos Eusebius intelligit Ursacium & Valentem Arianae factionis signiteros, qui à Synodo Tyrensi missi sunt in Ægyptum, ut de criminibus quæ Athanasio objecta fuerant, illic inquirerent, quemadmodum B. refert Athanasius in Apologetico.

βιθυναί τε καὶ θρακίαι. Theogonium Nicææ, & Theodorum Perinthi, quæ aliter Heraclea dicitur, Episcopos intelligit, quos eidem Synodo interfuisse docent Athanasius & Theodoritus. Præter Theogonium, alij duo ex Bithynia Episcopi Tyrensi Synodo interfuerunt; Eusebius scilicet Nicomedienfis, & Maris Chalcedonius.

βασιλικῆς τῆς ὑπαρχίας. Athanasius in Apologetico ad Constantium pag. 788. de hac Synodo loquens, testatur Constantinum Palatiæos milites misisse, qui Episcoporum iussibus obsequerentur: *καὶ κέ μιν διουσι τὸν ὄρον ἐπιλαβὴν καὶ στρατιώται δорυφόροι δίδουσι τοῖς ἀπὸ εὐσεβίου.*

In Caput XL IV.

θεξίος ἀνὴρ. Marianus hic erat Tribunus & Notarius, ut dicitur in titulo hujus capitis, & apud Sozomenum. Eandem dignitatem gessit sub Constantio, ut testatur Athanasius in libro de Synodis Admini & Seleucis.

πινήτων δ' ἀνδρῶν. Scribendum est *πινήτων τε ἀνδρῶν*. Idem error est in superiori capite, ubi legitur *αἰγυπτιῶν δὲ καὶ λοβῶν*, pro *αἰγυπτιῶν τε*, quomodo in Fuk. codice scribitur utrobique.

In Caput XL V.

οἱ μὲν τῷ Θεοφιλοῦ βασιλείας. Hæc omnia usque ad illa verba *ἀλλοῖ δὲ, &c.* decrant in codice Regio & in editione Rob. Stephani: quæ viri docti supplerunt ex aliquo manuscripto codice, ut opinor. Hæc enim genuina mihi videntur, & ex ipsius Eusebij stilo profecta. Habentur certe in optimo codice Fuk. In Savilij autem codice decrant. Nam Savilius ad hunc locum ita annotavit: *Christophorus hoc loco interseruit ex codicibus suis hæc quæ sequuntur, quæ mihi vix satis huic loco congruere videntur οἱ μὲν τῷ Θεοφιλοῦ, &c.*

τῶν εἰς τὸν δῶνον ἁγίων θεξίωσιν. Comitatem ac benignitatem qua Imperator Constantinus erga Sacerdotes Dei utebatur, non sine causa Eusebius appellat benignitatem erga Christum ipsum. Comitatus enim erga ministros, ad honorem reduncat ipsius Domini. Itaque Christus in Evangelio, quicumque, inquit, vos excipit, me ipsum excipit: quodque uni illorum fecistis, mihi fecistis.

ταῖς προκειμένοις συμβόλοις. Symbola appellat basilicam illam Hierosolymitanam & omnia illius

Pag. 246.

Pag. 247.

Pag. 249.

basilicæ membraatque ædificia. Vide orationem Eusebij in dedicatione Ecclesiæ Tyri, quæ refertur in libro decimo historiæ Ecclesiasticæ; ubi singula membra basilicæ mysticum quidpiam significare asserit. In codice Fuk. legitur καιείου τοίς προκειμένοις συμβόλοις, sine conjunctione.

ταίς προφητικαίς ποιούμενοις θεωρίαις. Verba hic videntur esse transposita quod in his libris sapius factum esse monuimus. Et supra quidem scribendum τὰς ἐκφράσεις ποιούμενοις. Hic verò legendum ἐκμεινόντων θεωρίαις. Sed quæret fortasse aliquis, quænam sint illæ propheticæ visiones quas hic designat Eusebius. Intelligit ni fallor locum qui legitur in capite 3. Sophoniæ: ὅρα τὸ ὑπόμεινόν μου, λέγει κύριος, εἰς ἡμέραν ἀνάστασός μου εἰς μαρτύριον. Nam & Cyrillus Hierosolymitanus in Homilia quarta huic locum Sophoniæ explicat de martyrio seu basilicæ, quam Constantinus in loco Dominicæ refecturæ ædificationis extruxit.

ἐν αὐτῇ βασιλείᾳ τριακοστῆς ἡμέρας. Recte Interpretis vertit tricesimo Imperij anno. Nam Encænia basilicæ Hierosolymitanæ celebrata sunt anno Christi 335. Idibus Septembris. Constantio & Albino Coss. in tricennialibus Constantini. Quo quidem tempore Constantinus annum Imperij agebat tricesimum. τριακοστῆς ἡμέρας proprie tricennalia significat, id est, festivitatem ludorum qui ob tricesimum Imperij annum agebantur. Auctor Chronici Alexandrini Constantio & Albino Coss. τούτων ἢ ὑπ᾿ αὐτῶν ἤχθη τριακοστῆς ἡμέρας ἐν κωνσταντινουπόλει πᾶν φιλοτιμίως ἀπὸ δικῶν καλῶν ἀνδρῶν ἀνορθῶν, quæ latine reddita sic leguntur in Fastis Idatij. His Coss. tricennalia edidit Constantinus Augustus die 8. Cal. August. Interdum tamen τριακοστῆς ἡμέρας & tricennalia, pro tricesimo anno sumuntur. Sic Hieronymus Dalmatium Cæsarem factum esse scribit tricennialibus Constantini, id est, anno Imperij ejus tricesimo. Quod autem dixi Encænia basilicæ Hierosolymitanæ Idibus Septembris esse celebrata, auctorem hujus rei habeo Nicephorum in lib. 8. cap. 30. Certe in Typico sancti Sabæ, & in Menologio Græcorum, 13. die Septembris ponuntur τὰ ἐγκαίνια τῆς ἁγίας Θεοῦ ἀναστάσεως. Ita etiam Sophronius in oratione de exaltatione sanctæ Crucis: agebaturque hæc festivitas quotannis per continuos octo dies. Ex his corrigendum est Chronicon Alexandrinum, in quo error est tam in die quàm in Consule quo hæc gesta sunt.

In Caput XLVI.

ἀναθημάτων τε πάλῃ. Inter reliqua donaria quæ Constantinus dedit basilicæ Hierosolymitanæ, fuit palla sacerdotalis aureis filis contexta, qua Episcopus in factis missarum solemnibus utebatur, ut refert Theodoritus in lib. 2. historiæ Ecclesiasticæ cap. 23.

μὴ πῶς παροῦσαν ὑπόθεσιν. Id est, ad calcem hujus operis. Male Interpretis vertit: Quod etiam cum videtur & absoluto opere editus. Verum interpretationem nostram confirmat ipse Eusebius in cap. 32 hujus libri.

Pag. 550. τὸ δεύτερον ἐν αὐτοῖς βασιλείοις. Jam enim antea Eusebius in palatio orationem habuerat, ut ipse testatur supra capite 33. ubi vide quæ annotavimus.

In Caput XLVII.

ὅτι τῆς βιβλίου διαφανῶς. Mallem scribere διαφανῶς, quam scripturam in interpretatione meam secutus, nec dubito quin Eusebius ipse ita scripserit. Porro in hoc loco quædam est amphibologia. Possunt enim verba sic construi: ταύτην μου ἴστωσαν σωζόμενον μὴ πῶς παροῦσαν ἐκείνῳ, &c. quem sensum secutus est Christophorus.

ἐν τῇ νικαίᾳ. Amplexor emendationem doctorum virorum, quam in Moræi etiam libro adscriptam inveni: ἐν τῇ νικαίᾳ. Libenter tamen aliam quoque vocem addiderim hoc modo: ἐν τῇ νικαίᾳ ἐν τῇ νικαίᾳ, &c. Porro ἐν τῇ νικαίᾳ interpretari oportet. Alludit enim Eusebius ad morem Romanorum, qui in hujusmodi solemnitatibus vota pro salute ac felicitate Principis concipiebant, ut ex Epistola Plinij ad Trajanum liquet. Sed & in nummis veteribus eiusmodi vota ita expressa legimus, VOTIS XX. MULTIS XXX. In aliis autem nummis ita habetur SIC X. SIC XX. Id est, sic decennialia, sic vicennialia. In codice Fuk. discrete scribitur ἐν τῇ νικαίᾳ.

τὸ μαρτύριον. In Epistola Episcoporum Synodi Hierosolymitanæ, qui jussu Constantini ad dedicationem hujus basilicæ convenerunt, quam refert Athanasius in Apologetico pag. 801. vocatur μαρτύριον μαρτύριον. Sic etiam eam appellat Hieronymus in Chronico, Sozomenus in lib. 2. cap. 25. Marcus in vita Porphyrij Gazensis Episcopi, & Eucherius in libello de situ urbis Hierosolymitanæ. Vide Epistolam nostram de Anastasi, in qua adversus Jac. Gretserum & Jac. Sirmondum fusè probavimus, unam duntaxat basilicam à Constantino extructam esse, quæ Martyrium & Anastasi dicta est. Quam quidem Epistolam ad calcem annotationum nostrarum iterum edere placuit.

In Caput XLVIII.

ἢ δὴ τούτων ἀπάντων. Tota hæc perodus usque ad vocem ἀπίφην, deerat in codice Regio & in editione Rob. Stephani: quam viri docti necio utrum ex manuscriptis codicibus, an ex conjectura supplerunt. Tandem verò codex Fuk. nos docuit, hæc bona fide ex manuscriptis codicibus fuisse suppleta.

In Caput XLIX.

παλαιάτους τε καὶ τῆς αἰετοῦ. Scribendum sine dubio παλαιάτους τε καὶ τῆς αἰετοῦ πῶς ἡλικίας διαπραξάμενος.

In Caput L.

εἰς αὐτὸν ὠκεανόν. Scribendum videtur εἰς αὐτὸν ὠκεανόν. Id est, usque ad Oceanum Indicum. Porro hujus legationis Indicæ caput fuisse videtur Metrodorus Philosophus; qui ab Indorum Rege plurimas gemmas & uniones ad Constantinum detulit: multoque plura allaturum se fuisse finxit, nisi Persarum Rex sibi per agrum Persarum transenti ea abstulisset. Quo mendacio inductus Constantinus, dum rapta avidius persequitur, bellum Persicum commovit, ut scribit Cedrenus & Ammianus Marcellinus. Sed Cedrenus prorsus alieno loco id refert, anno scilicet Constantini primo ac vice-

ac vicesimo; cum id conferre debuisset in Constantianum primum ac tricesimum. Hoc enim anno rupta est pax inter Romanos & Persas.

ἀρχομένου μὲν τῆς βασιλείας. Codex Fuk. ἀρχομένου μὲν τῆς βασιλείας. Schedæ autem veteres ἀρχομένου μὲν αὐτοῦ, quod magis placet.

In Capite L I.

προδῶν μὲν δὴμασι. Eusebius in capite 52. iterum προδῶν usurpat eodem sensu. καὶ ὁ μὲν ἔτι τοὺς ἡμεῖς προήγο, & in cap. 55.

In Capite L II.

Page 552. εἰς ἀνδρας τελειπὸν. Nemo est, qui non per se videat, scribendum esse εἰς ἀνδρας δὲ, &c. Quod equidem non monerem, nisi viderer ne quis id nos fugisse existimaret. Paulo post, vox παρορμῶν videtur esse superflua.

ἢ τῶν πρώτων δεταγματων. Sic Eusebius in superiori capite τῶν ματα pro numeris militaribus usurpat, & alibi passim. Ita etiam Sozomenus in lib. 1. c. 8. εἰς ἐκείνους δὲ τὰ ἐρωμαίων τῶν ματα. ἀ τῶν ἀρεθμοῦ καλῶσιν, ἕκαστον ἰδίαν σελυμῶν κατεσκευασατο. Porro hic locus mutilus mihi videtur, supplendusque in hunc modum: ἢ τῶν πρώτων δεταγματων ἡγεμόνες, καὶ οἱ πῶ τῶν κωνων, &c. Ait enim Eusebius, & primorum numerorum rectores, & eos quibus Republicæ cura à Constantino commissa fuerat, Christianæ religionis cultores fuisse. Per priores illos, intelligit Tribunos & Comites scholarum; posteriores verò sunt Præfeci Prætorio, Quæstores sacri palatii, Magistri officiorum, & ceteri qui civilia negotia tractabant.

ἢ εἰ δὲ ἢ τὰ αὐτὰ διέπειτο. Non probo conjecturam doctorum virorum, qui post vocem τὰ αὐτὰ καλῶσιν addiderunt; quod etiam in libro Moræi adscriptum inveniri. Verum si quid addendum esset, equidem mallem addere ἔτι. Nam καλῶσιν locum hic habere non potest, cum in sequenti membro occurrat ἢ διέπειτο. Alioqui otiosa esset repetitio, nec plus in secundo membro diceretur quàm in primo. In codice tamen Fuk. legitur καλῶσιν διέπειτο.

In Capite L III.

Page 553. ἢ δὲ μὲν οὐκ πρὸς τοῖς πρῶτοις. Hic Eusebii locus multos in errorem induxit, inter quos fuit D. Petavius, qui tum in annotationibus ad librum Epiphani de ponderibus, tum in libro 11. de Doctrina temporum, Eusebii auctoritate fretus, Constantinum tricesimo secundo Imperii anno mortem obiisse censuit. Idem etiam scripserunt plerique veterum: Philostorgius in lib. 2. Theodorus lecter in Collectaneis, Epiphanius, & auctor Chronici Alexandrini: ex Latinis autem Aurelius Victor. Verùm hæc sententia prorsus absurda mihi videtur. Nam qui ita sentiunt, necesse est etiam ut affirmant eundem Constantinum anno Christi 305. imperium iniisse, Constantino V. & Maximiano Coss. Eodemque anno Constantinum Augustum patrem Constantini de vivis abiisse. Atqui Constantinus Aug. anno sequente, qui est Christi 306. Consul sextum fuit cum Maximiano Collega, ut omne Fasti constantier affirmant. Quare Constantini Imperium non nisi ab anno Christi 306. deduci potest. Jam verò cum mortuus sit Feliciano & Titiano

Coss. hoc est anno Christi 337. die vicesimo secundo mensis Maij, ut inter omnes constat, necessario efficitur Constantinum imperasse annos triginta, menses decem, tribus tantum diebus exceptis. Levatus enim fuerat Cæsar octavo Cal. Augusti, ut in fastis scribit Idatius. Recte igitur Eutropius & Rufinus scribunt, Constantinum anno Imperii uno ac tricesimo extremum diem obiisse. Recte etiam Eusebius noster in Chronico ait Constantinum imperasse annis triginta, mensibus 10. Porro unde factum sit, ut Eusebius noster hoc loco, & plerique veterum duos ac triginta Imperii annos Constantino tribuerint, causa hæc videtur fuisse. Bienio ante obitum tricennalia Constantinus ediderat Constantio & Albino Coss. ut supra retulit Eusebius. Putarunt igitur annum Imperii Constantini 30. iis Coss. absolutum fuisse; quod tamen falsum est, ut supra notavi. Deinde ab initio Constantini, usque ad ejus obitum, 32. paria Consulû numerantur. Ex quo fieri potuit, ut tricesimo secundo Imperii anno illum obiisse crederent. Adde quod nonnulli Chronologi patris Constantii annos, quippe qui brevi admodum imperasset, Constantino adscripserunt. Ceterum monendus est lector, doctissimum Petavium tam sententiam mutasse, & vulgatam opinionem de annis imperii Constantini deq; ejus initio amplexum fuisse, ut patet ex lib. 4. partis secundæ Rationarii Temporum.

In Capite L IV.

ἀνεξικακίαν αἰτίαν. Postrema vox à viris doctis hic addita est ex MSS. codicibus, quam etiam in Fuk. libro reperi. Mallem tamen hanc vocem collocare ante verbum ἐπιγυρόντο. Sic Eusebius in fine lib. 3. de vita Constantini. Longe profecto elegantius ita scriberetur ἀτίαν ἐπ. πῶ βασιλικῶς ἀνεξικακίαν.

ἔπι τρεῖς ἀπλήσων. Amplector emendationem doctorum virorum, quæ in Fuketii libro etiam legitur, ἐπι τρεῖς. Porro notandum est hic iudicium Eusebii nostri, qui in principatu Constantini tanquam in pulcherrimo quodam vultu, huncævum notavit, quòd pessimos ac rapacissimos homines, ad amicitiam suam, & ad publica officia adlevisset: & quòd fraude & calliditate quorundam qui se Christianos esse simulabant, circumventus fuisset. Idem ferere reprehendit Aurelius Victor his verbis: Fiscales molestia severius pressa. Cunctaque divitiarum parva viderentur, nisi parum dignis ad publica aditum concessisset. Quæ quanquam sapius accedere, tamen in summo ingenio, atque optimis Respublicæ moribus, quæ vix parva vicia elucunt magis. Sed & Amm. Marcellinus in libro 16. id ipsum testatur. Nam proximorum faucibus aperuit primis omnibus Constantinus.

ἢ ἐπέπειτο. In codice Fuk. & Savillii scribitur ἐπιπεράτο.

In Capite L V.

ἀλλὰ τοὺς μὲν. Ablabium inter ceteros intelligi putato, qui post Constantini mortem, cum res novas moliri crederetur, jussu Constantii interemptus est, ut fusè narrat Eunapius in vitis Sophistarum.

συνήθως δὲ τὰς προόδους ποιείσθαι. Supra in cap. 29. hujus libri παρόδους dixit Eusebius, ubi vide quæ annotavi. Possis etiam legere προόδους, ut ad oram

editionis Genevensis adscriptum est. Porro Interpres erroris sui tenax, etiam hoc loco vertit: congressus cum amicis habere, cum conciones vertere debuisset, ut sequentia aperte confirmant. Victoris Epitome idem quoque dicit de Constantino: Commodissimum tamen rebus multis fuit: calumnias sedare legibus severissimis: nutrire artes bonas, praecipue studia literarum: legere ipse, scribere, meditari, ubi meditari, idem valet ac μιλιῶν, id est, declamare.

μακρὸν δὲ κατὰ τινὰς. Scribendum est procul dubio κατατείνας, ut iam alii monuerunt.

τινὰ τῶν δοκιστόφων. Malim scribere τῶν δοκιστόφων. Sic Gentiles vocare solet Eusebii, ac praecipue Philolophos, qui sibi praeteris sapere videbantur. In Fuk. codice δοκιστόφων legitur. Sed tertia syllaba lineola subnotatur.

αὐτοῖς διτύπη. Quae posthac sequuntur in editione Genevensi, usque ad initium capitis 39. deierant tum in codice Regio, tum in editione Rob. Stephani: & a viris doctis addita sunt ex conjectura, ut opinor. Nam quae sequuntur capita, nimis brevia sunt, nec quidquam amplius continent, quam ipsi capitum tituli; quod quidem ab Eusebii instituto prorsus abhorret. Quare credibile est, viros doctos ex titulis capitulorum, qui libro quatuor praefixi leguntur, haec supplevisse. Porro in editione Genevensi delenda sunt haec verba: αὐτοῖς δὲ, quae leguntur post vocem διτύπη. Etenim lacuna incipit ante has voces αὐτοῖς δὲ, &c. Similem errorem supra notavimus. Nos tram porro de hoc supplemento conjecturam plane confirmat optimus codex Fuk. qui cum reliqua supplementa quae a Genevensibus edita sunt, fideliter exhibeat, ut suis locis annotavimus; hujus loci supplementum non habet. Sed neque in Turnebi libro hoc fragmentum adscriptum est, cum cetera omnia ad marginem ejus libri scripta habeantur.

Ἐπειδὴ καὶ πάλιν ἐκλυῖν. Id ipsum ita narrat Socrates in lib. 1. cap. 18. τοσοῦτος δὲ ἦν ὁ βασιλεὺς ὅτι τῶν ἱερῶν πύλων πύλοισι, ὡς καὶ παλαιῶν μέλλοντος κινεῖσθαι πολέμου, κατασκευάσας ἐκλυῖν ἐκ ποικίλων ὀδῶν, ἐκκλησῆσαι τὴν ἐκκλησίαν, ὡς παλαιῶν ἐν τῇ ἱερῶν πύλω πύλω καὶ τὰ πύλω φερέσθαι, ἵνα ἔχοι τὴν τοῖς ἱεροῖς τῶν τοῖς ἐκκλησῆσαι ἡντοπισμένον. Quae Socratis verba eo libentius adduxi, quod sciam Socratem in iis quae ex Eusebio mutuatur, ipsis fere Eusebii verbis uti solere. Itaque haec Socratis verba Eusebianorum vicem supplere possunt. Nam quae in hac lacuna leguntur, aegre admodum Eusebii esse crediderim. Porro jam antea Constantinus, in bello Liciniano tabernaculum crucis extra castra fixum habuerat, in quo jejuniis & orationibus vacabat, teste Eusebio in libro 2. Sed in belli Persici apparatu id amplius praestitit Constantinus, quod tabernaculum in Ecclesiae formam construxit. Ab hoc Constantini instituto mansisse postea scribit Sozomenus, ut singuli numeri in exercitu Romano, tabernaculum suum haberent instar facelli instructum, & presbyteros ac diaconos peculiare, qui rem divinam ibi peragerent.

In Caput LVII.

Pag. 555. Ἐπειδὴ ἐπέβη αὐτὸν ἡ ξυνοδικία. Idem scribit Rufus Festus in Breviario: Constantinus verum dominum extremo vita sua tempore expeditionem paravit in

A Persas. Toto enim orbe pacatis gentibus, & recentis in Gothicis victoria gloriosior, multis in Persas descendentibus agminibus. Sub ejus adventum Babylonia in tunc regnatrepidarunt, ut suppliciter ad eum legatio Persarum occurreret, & facturos se imperata promitterent, licet tamen pro assiduis eruptionibus quas sub Constantio Casare per Orientem tentaverant, veniam meruerant. Socrates verò hoc tantum dicit: ἀλλ' ἡ πόλις τῆς πόλεως ἐφθνηθῆ δὲ τῶν βασιλέων ἐβίβηται. Id est: Sed bellum ulterius non processit. Nam praeter mentem imperatoris statim repressum est.

φιλικάς δὲ ζήτας προσδύμωνος οὐκ ἐκείνοις ἐπέβη. Notabis hic barbarissimum, non Eusebii, sed ejus qui hoc caput supplevit. Dicendum enim erat ἐπεὶ ἐβίβηται ἐπέβηται. Sed neque hoc verisimile est, Constantinum qui omnes Imperii Romani copias adveniens Persas commoverat, pacem cum eis fecisse. Contrarium certe affirmat Rufus Festus cujus verba superius retulimus, & Eutropius atque Aurelius Victor. Socrates tamen pacem cum Persis, vel certe inducias factas fuisse innuit.

In Caput LVIII.

Ἐπὶ τούτοις. Quis non videt haec ab aliena manu concinnata esse? Neque enim cum sequenti capite ullo modo conveniunt. In hoc capite Constantinus dicitur caepisse aedificare templum Apostolorum post dies Paschae anni 337. In sequenti autem capite, quod ab Eusebio scriptum esse constat, templum illud jam absolutum cernitur. Atqui a diebus Paschae usque ad Pentecosten, qua die mortuus est Constantinus, vix humus egeri potuit ad fundamenta templi jacienda. Proinde necesse est, ut templum illud ante caeptum fuerit aedificari. Vide caput 36. hujus libri.

In Caput LIX.

ἀνοχάλκος μὲν. Scribendum est ἀνοχάλκος ἐπὶ τὸ δώματιον. Eusebii supra in libro 3. capite 33. τὰ ἐπιτὸς δώματιον vocat exteriora tecta basilicae. Itaque δώματιον hic videtur esse tectum totius basilicae, vel certe altaris. Ejusmodi tecta in orbis imperii aedificata nos Galli hodieque domatia vocamus. Porro de templi Apostolorum magnificentia Gregorius Naz. in carmine de infomnio Anastasiae ita scribit:

σω τοῖς καὶ μεγαλαυχον ἴδους χριστοῦ μαθητῶν πλευραῖς συναρτυροῖ τῆς σταυροῦ τιμωμένον. Id est: Et magnificentiam templum Christi discipulorum, quatuor lateribus distinctum in crucis formam. Hujusmodi forma olim Ecclesiae construebantur, ut notavit Greterus in libris de cruce. Marcus in vita sancti Porphyrii.

In Caput LX.

τῆς τῶν ἀποστόλων προσήκουσας κοινῶν. Alludit Eusebii ad cognomentum illud ἰσαποστόλων, quo post mortem affectus est Constantinus, ut legitur in Menaeis Graecorum. Quod cognomentum nescio cur tantopere ei inviderit Scaliger in lib. 5. de Emendatione temporum, ut dicat multum detrabi de laude & gloria Apostolorum, cum eorū vocabulum

Constantino tribuitur. Certe quisquis accurate in-
spexerit quæ à Constantino ad propagandam Christi-
fidem gesta sunt, fatebitur omnino id cognomen
merito illi delatum fuisse. Quod si Theclaid cogno-
mentum mereri potuit, quam Basilius Seleucensis
alique ἐκ παλιῶν cognominant, quanto potiori ju-
re id Constantino tribuetur, per quem factum est,
ut Christiani nunc omnes simus. Porro Eusebius
iisdem rursus verbis utitur in cap. 71. infra. Auctor
Synodici loquens de Synodo Nicæna: Κωνσταντῖνος,
ὁ ἐν ῥωμανίᾳ βασιλεὺς ἂπὸς ὅλων. Atque ita dicitur
in officio Græcorum die 21. Maij, ut legitur in
Typico S. Sabæ.

μισὴν τὴν εἰς τὸν αὐτὸν ἄρα καὶ. At Chrysostomus
Homilia 26. in Epist. 2. ad Corinthios pag. 741.
ait Constantinum sepultum fuisse in vestibulo ædis
Apostolorum, quasi eorum janitorem; idque exag-
gerat suo more. Hæc igitur ita conciliare oportet,
ut Constantinus quidem cadaver suum in medio A-
postolorum humeri voluerit: Constantius verò, seu
quis alius, id alibi locaverit. Certe Zonaras scribit,
Constantium patris sui funus deposuisse in templo
Apostolorum in peculiari porticu, quam ad idipsum
extruxerat.

ἐν τῷ τῆλ. In libro Moræ legitur τῆλως, &
ante illam vocem asteriscus ponitur, lego igitur ἐν
τῷ τῆλως τῆλως τῆλως ὁ δὲ δὲ δὲ. Porro hic
asteriscus fidem facit lacunam hanc ex aliquo codice
manuscripto suppletam esse. Nihilominus tamen
valde dubito, ne ex conjectura cuiuspiam viri docti
hæc etiam profecta sint. Neque enim oratio mihi
videtur satis græca, ἐν τῷ τῆλως τῆλως ὁ δὲ δὲ ἐν
τῷ τῆλως ὁ δὲ δὲ cum hæc inepta sit repetitio. Malle-
mque omnino scribere ὁ δὲ δὲ δὲ. Sed verba quæ
leguntur in fine lacunæ, longe majorem suspensionem
mouent: καὶ τὰ αὐτὰ τῶν τῶν μαρτύρων μαρτυρίων ἐν δα-
τεῖσιν οἴκῳ. Primum enim inepta locutio est μαρ-
τυρίων οἴκῳ, cum semper in neutro genere μαρτύριον
dicat Eusebius. Deinde cur μαρτύρων in plurali
numero dixit? An pluribus simul martyribus ex ba-
silica consecrata erat. Erat Helenopoli insignis ba-
silica Luciano martyri dicata. In hac igitur Constanti-
nus cum ab aquis calidis rediret, orationis gratiâ
diversatus est. Quare τῶν μαρτύρων dicendum erat,
non verò τῶν μαρτύριων. Hæc cum scripserim, na-
ctus sum codicem Fuketianum, qui veram hujus lo-
ci scripturam retinuit. Sic enim habet, τῶν τῶν μαρτύ-
ρων ἐκ τῆσιν οἴκῳ ἐν δατεῖσιν οἴκῳ. In eodem libro legitur
ἐν τῷ τῆλως sine lacuna: item δὲ δὲ τῶν τῶν ζῶντων
τίλως.

In Caput LXI.

Pag. 557. δὲ τῶν τῶν. Scribendum videtur δὲ τῶν τῶν.
ὁ δὲ δὲ δὲ. Scribendum puto σωτηρίων τε λυτῶν.
Quid enim sibi vult ὁ δὲ δὲ λυτῶν, præsertim cum
antea dixerit ὁ δὲ δὲ ἀπὸ ῥῆσιν δὲ δὲ δὲ. In veteribus
schedis legitur σωτηρίων ὁ δὲ δὲ λυτῶν, quod plane con-
firmat emendationem nostram.

ἐν δα δὲ καὶ πρῶτον τῶν δὲ δὲ χερσὶν ἐστὶν ἐν δὲ δὲ.
Hic locus attentam in primis lectoris diligentiam
flagitat. Ex eo enim magna illa de Constantini ba-
ptismo quæstio dijudicari facile potest. Ait igitur
Eusebius, Constantinum Imperatorem tunc pri-
mum manuum impositionem cum solemnî pre-
catione in Ecclesia suscepisse. Id est uno verbo,

tunc primum factum esse Catechumenum. Nam
Catechumeni per manus impositionem fiebant ab
Episcopo, ut docet Canon 6. Concilii Arelatenfis:
De his qui in infirmitate credere volunt, placuit eis
debere manum imponi. Idem sancitum est cap. 39.
Concilii Eliberitani: Gentiles si in infirmitate desi-
deraverint sibi manum imponi; si fuerit eorum ex ali-
qua parte vita honesta, placuit eis manum imponi,
& fieri Christianos. Qui quidem Canon Eliberita-
nus, ut id obiter moneam, nihil aliud esse videtur
quàm expositio Canonis Arelatenfis: quod & in
aliis ejus Concilii capitulis cernere licet. De eo-
dem ritu locus est illustris apud Sulpicium Seve-
rum in Dialogo 2. de miraculis sancti Martini,
cap. 5. Postremo cuncti cateruatim ad genua beati viri
ruere cœperunt, fideliter postulantes, ut eos faceret

Christianos. Nec cunctatus, in medio, ut erat, campo,
cunctos imposta uniuersis manu Catechumenos fecit.
Idem in libro 1. Nemo fere, inquit, ex immani illa
multitudine sui Gentilium, qui non impositione manus
desiderata, in Dominum Jesum relicto impietatis er-
rore crediderit. Augustinus etiam in lib. 2. de pecca-
torum remissione cap. 26. Non uniusmodi est san-
ctificatio. Nam & Catechumenos secundum quendam
modum suum per signum crucis & orationem manus
impositionis puto sanctificari. Sed & Petrus Chry-
sologus idem scribit in Sermone 52. Hinc est quod
veniens ex Gentibus, impositione manus & exorcismis
ante à demone purgatur; & apertionem aurium percipi-
pi, ut fidei capere possit auditum. Sic etiam in Ser-
mone 105. Namque ut incurvus peccatis Gentilis eri-
gatur ad caelum, prius à Gentili per impositionem ma-
nuum nequam spiritus effugatur. His adjungendus
est Symeon Metaphrastes qui in Actis SS. Marty-
rum Indis & Donnæ ita scribit de Cyrillo Epi-
scop. Ille autem cum moderatè divinas ei cecinisset
Scripturas, & veneranda Christi cruce eam obhignas-
set, tunc quidem eam facit Catechumenam. Denique
Marcus in libro de vita Porphyrii Gazensium Epi-
scopi: Die sequenti parentes mulieris & cognati eun-
tes ad B. Porphyrium, prociderunt ad ejus pedes, pe-
tentes Christi signaculum. Beatus vero cum eos signas-
set, & fecisset Catechumenos, dimisit illos in pace,
præcipiens eis ut vacarent sanctæ Ecclesiæ. Et paulo
post eum eos catechesi instruxisset baptizavit. Ex his
patet, Catechumenos non aliter quàm per im-
positionem manus olim in Ecclesia factos fuisse. Cum
igitur Constantinus tunc primum manus imposi-
tionem in Ecclesia accepisse dicatur, constat eum
Catechumenum nondum fuisse. Sed dicet aliquis:

quis credat Imperatorem Constantinum ad id us-
que temporis Catechumenum non fuisse? cum
& Nicæno Concilio interfuerit, & tot leges ac
rescripta pro Christianis ediderit; tot Ecclesias ex-
struxerit; Gentiles ad suscipiendam fidem Christi
omnibus modis incitaverit, & hæreticos ac schi-
smaticos basilicis suis spoliaverit. Certe omnibus
Christiani hominis officiis eum pertundum fuisse
testatur Eusebius. Nam & jejuniis atque oratio-
nibus eum vacasse scribit, & Dominicis dies ac
martyrum festa celebrasse; pernoctasse etiam in
vigiliis Paschæ. Hæc omnia & multò adhuc plura
quæ asserti possent, Constantinum Gentilem non
fuisse convincunt; sed eundem Catechumenum
fuisse non arguunt. Certe in his quatuor Eusebii

libris, quibus Constantini pietas & religio celebra-
tur, nulquam legitur Constantinum in Ecclesia cum
reliquis Catechumenis preces fecisse, nec sacramen-
tum Catechumenorum percepisse. Cumque de He-
lena Augusta matre Imp. Constantini id disertè af-
firmet Eusebius, eam in Ecclesia cum reliquis mu-
lieribus constitisse; nunquam tamen de Constanti-
no idem ab illo dictum invenias. Quòd
si objicias, Constantinum Helenopoli in martyrum
templo diversatum fuisse, & preces ad Deum fu-
disse: primum respondeo hæc in nostris codicibus
non legi, ut paulo antea observavi. Deinde Ec-
clesias ingredi licebat etiam Gentilibus, excepto
missarum tempore, quanto magis id licuit Impe-
ratori, qui se Christianum profitebatur. Cum
igitur Eusebius hic apertè doceat, Constantinum
primum Helenopoli manus impositionem à sacer-
dotibus accepisse, plane efficitur, illum ante hoc
tempus Catechumenum non fuisse. Scio Atha-
nasium in vita sancti Antonii, ubi de literis à Con-
stantino ad Antonium scriptis loquitur, & Augusti-
num in Epistola 162. & 166. Constantinum Chri-
stiani Principis titulo officisse. Sed responderi po-
test, eos hac in re vulgatam omnium opinionem ac-
cepisse: & Constantinum palàm Chri-
stianum Principem appellasse, non quòd Christiana
fidei sacramentis adhuc initiatus esset, sed quia
Christiana religionis cultum apertè profitebatur.
Alia quoque longe gravior objectio adversus nos-
tram sententiam afferri potest ex cap. 32. lib. 1. cujus
hic est titulus *ὅπως κατηχηθεὶς Κωνσταντῖνος, &c.* Ex
quo colligitur, Constantinum statim post illam cru-
cis in cælo visionem factum esse Catechumenum.
Sed respondeo titulos istos non ab Eusebio compo-
sitos fuisse, sed ab recentiore aliquo, ut supra demon-
stratum est. Deinde *κατηχηθεὶς* ibi sumitur pro *μα-
ρτυρευθεὶς*. Certe Eusebius in toto illo capite Con-
stantinū Catechumenum factum esse non dicit, sed
tantum Episcopos ab illo evocatos, rationē cælestis
illius visionis eis aperuisse: ipsum verò exinde lectio-
ni sacrorum voluminum operam dedisse.
τῶν δὲ χειροδότησας ἐυχῶν. Sic in lib. 1. historiae
Ecclesiasticae cap. 13. *ἰουχῆς τε δὲ χειρὸς λαβῶν.* Ad
quem locum vide quæ annotavi. Augustinus in lib.
2. de peccatorum remissione cap. 26. vocat orationē
manus impositionis.

In Caput LXII.

σωτηρίαν φραγίσματ. Inepta prorsus hæc repe-
titiō, cum proximè antea dixerit *τῆς ἀθανάτοιο
σφραγίδος*. Proinde non dubito quin Eusebius scri-
pserit *σωτηρίαν φραγίσματ.* Sic enim baptismum ve-
teres etiam vocabant, ut præter ceteros docet Gre-
gorius Nazianzenus.

ὅτι οἱ ἄλλοι Ἰερδάνη ποταμῶν ἐν νόσῳ. Ne quis forte
Constantinum temerè reprehendat, qui illic bapti-
zari ambiebat, ubi Dominus olim à Joanne fue-
rat baptizatus; sciendum est plerosque Christia-
norum idem tunc temporis ambiisse. Ita Eusebius
noster in libro de locis Hebraicis: *Βηθαβαρά, ὅπου
Ἰωάννης βαπτίζων πέραν τῆς Ἰερδάνης, ἐξεδείκνυται ὁ τό-
πος, ἐν ᾧ καὶ πλείους τῶν ἀδελφῶν εἰς ἑτι νῦν τὸ λυτρεῖν
φιλοτιμουμένῳ λαμβάνειν.* Quem locum ita vertit
Hieronymus **BETHBAARA trans Jordanem**

A ubi Joannes in poenitentiam baptizabat: unde & af-
que hodie plurimi de fratribus, hoc est, de numero re-
dentium, ibi renasci cupientes; vitali gurgite bap-
tizantur. Et Hieronymus quidem verba Eusebii in-
terpretatur de Catechumenis, qui maximo studio
ambibant, ut in Jordane baptizarentur. Verba
men Eusebii de simplici lavacro possunt intelligi.
Certe diu post Eusebii ac Hieronymi ætatem, si-
deles in eo ipso loco lavare soliti sunt, præcepit
festo die Theophaniæ post baptismum parvulo-
rum, ut didici ex Itinerario Antonini martyris,
cujus hæc sunt verba: *Juxta Jordanem vobis ubi ba-
ptizatus est Dominus Jesus, est tumulus cancelli co-
cumdati. Et in loco ubi etiam aqua de cælo sus-
posita est crux lignea inius in aqua, & ex utraque parti-
rupes strata marmore. Et in vigilia Theophaniæ ma-
gnus ibi sit conventus populorum. Et quarta anni quæ-
ta vice gallo canente, fiunt vigilia. Completis matu-
tinis, primo diluculo surgentes procedunt ad sacrato-
nisteria celebranda sub arvo. Et diaconi tenentes sa-
cerdotes, descendit sacerdos in flumen. Et ibi qua-
capit benedicere aquam, mox Jordania cum magno
rugitu post se reveritur; & stat aqua superior in sin-
que dicitur baptismus perficitur: inferior autem fugit in
mare. Et paulo post: Baptismo autem completo de-
scendunt omnes in fluvium pro benedictione, rursus
sindonibus quas sibi ad sepulturam servant. Idem
quoque traditur in Hodepórico sancti Willibaldi
quod edidit Canisius: *Ad Jordanem, ubi Dominus
fuit baptizatus, ibi nunc est Ecclesia in columnis la-
pidatis sursum elevata: & subitus Ecclesia est nunc
arida terra, ubi Dominus baptizatus fuit, in ipso loco
& ibi nunc baptizant. Ibi stat crux lignea in medio,
& parva derivatio aqua stat illic; & unus funiculus
extensus super Jordanem hinc & inde firmatur. Tunc
in solemnitate Epiphaniæ infirmi & egroti venientes
habebant se cum funiculo, & sic demerguntur in a-
quam. Episcopus noster Willibaldus balneavit se ibi in
Jordanem.**

ἰεροῦ ποτῆ. In codice Fucketiano legitur *ποτῆ ἰε-
ροῦ ποτῆ ποίσηται*, quemadmodum scriptum reperitur
in libro Turnebi ac Moræi.

καὶ δὴ οὐδὲ ἀμφιβολία τῆς ἰγνέδου. Horum verborū
sensus iatis obtutus est. An Constantinus id vo-
luit dicere? Cessent jam omnes dubitare de me,
utium revera Christianus sim, nemo in posterum
suspicetur me verbis duntaxat, non ex intimo cordis
affectu, fidem Christi amplexum fuisse. Potest et-
jam ἀμφιβολία hoc loco sumi pro ἀναβολῇ. Id est:
Omnis mora, omnis amoveatur dilatio. Qui quidem
sensus magis coheret cum præcedentibus. His
enim verbis semetipsum accusat Constantinus,
quòd scilicet salutare lavacrum nimis distulerit,
quòdque tamdiu quasi anceps ac dubius hæserit,
nec gentilium ritus ac ceremonias colens, nec Chri-
stianorum sacra suscipiens.

ἀπαξ ὡς ἑστῆ. Horum verborum duplex sensus ad-
ferri potest; aut enim ὡς ἑστῆ subauditur τῶ ὄντι, quòd
sensum secutus est Interpres hujus libri. Aut certe
subauditur ὡς ἑστῆ ἐμοί, quem quidem sensum verio-
remputo. Certè in codice Regio post vocem ὡς ἑστῆ
media distinctio ponitur. Deinde vox illa ἀπαξ, sta-
tis ostendit Constantinum de seipso loqui. Postre-
mò si hæc de Deo intelligerentur, non dixisset Con-
stantinus τῶ ὄντι, sed τῶ ἑαυτοῦ.

προσδιεσε ἀμύβοιο. In libris Turnebi ac Morai ad marginem emendatur προσδιεσε ἀμύβοιο, quod magis placet. Porro hoc verbum διασελλομα; eo sensu frequenter accipitur in sacris libris.

pag. 558. ἐπιλειούτο. Non possum probare versionem Interpretum, qui ἐπιλειούτο translulerunt imitatus est, quasi legeretur ἐπιλείτο. Ego verò interpretari malui consummatus est. Sic Cyprianus in Epistola 73. ad Jubajanum pag. 145. Quod nunc quoque apud nos fertur, ut qui in Ecclesia baptizantur, Præpositis Ecclesie offerantur, & per nostram orationem ac manus impositionem Spiritum sanctum consequantur, & sigillatim Dominico consummentur. Certe Græci Patres baptismum vocare solent τελείωσι, id est, perfectionem & consummationem. Sic Athanasius in oratione 3. contra Arianos, ἡ διατίξ ἐν τῇ τελείωσει τῆ βαπτίσματος & συγκατονομαζέσαι τῇ πατρὶ οὐχ ἔσται. Et paulo post ἡ διατί τὸ πεπονημένον σωματιζέμεται τῷ ποίσειν αὐτὸ εἰς τὴν τάντων τελείωσι. Item aliquanto post τελείωσαι ponit pro baptizari. οἱ βαπτίζεσθαι πατῆρ, πῶτον οὐχὶ βαπτίζεσθαι, ἀλλ' οὐχὶ τελείωσθαι, οὐτὶ ἐν πνεύματι ἀγγίγη τελείωται. Et sequente pagina baptismum iterum vocat τελείωσι, ita scribens. οἱ γὰρ ὄνομα πατρὸς καὶ υἱοῦ δίδονται ἡ τελείωσι, & c. Quibus in locis P. Nannius semper vertit imitacionem. Sed & Gregorius Naz. in oratione prima contra Julianum, baptismum eodem vocabulo appellat αἵματι μὲρ οὐχ ὄσιον τὸ λουτρὸν διαρρησπύεται. τῇ καθ' ἡμᾶς τελείωσει τῷ τελείωσιν τῶ μύσους ἀντιτιθεῖς. Denique Clemens Alexandrinus in libro 1. Pædagogii, baptismum variis nominibus appellari scribit. Interdum enim χρίσμα; interdum φάτιμα; dicit; modo λουτρὸν. Deinde causam subjungit cur vocetur τελείωσι; τί λῶον, inquit, dicimus id cui nihil deest. Quid porro deest illi qui Deum novit, & qui gratiam Dei possidet, & vita jam fruitur æterna. Ex quo ita concludit Clemens; omnes qui in Christum crediderunt, & sacro lavacro tincti sunt, jam perfectos esse. οὐτὼ τὸ πισύσαι μόνον ἐξ ἀναγκασθῆναι, τελείωσις ἐστὶ ἐν ζωῇ. Apud Latinos quoque perfecti Christiani dicebantur, qui baptismum susceperant, tamen manus impositionem ab Episcopo non acceperant. Vetus auctor de hæreticis non rebaptizandis: Quod hodierna quoque die non potest dubitari esse usitatum. & venire solitum ut plerique post baptismum sine impositione manus Episcopi de saculo exeant; & tamen pro perfectis fidelibus habentur. Et iterum infra pag. 135. editionis Rigaltij, perfectum Christianum ponit pro fidei; imperfectum verò pro Catechumeno: Et ideo integrum ac sincerum & incontaminatum & inviolatum utrumque debet consistere consenti, nullo defectu habitosque confessoris, sive ille justus, sive peccator; perfectusque Christianus, an verò etiam nunc imperfectus, qui summo discrimine suo Dominum confiteri non timuit.

ἡ γὰρ αὐτὸ τῷ πνεύματι. Quod plerisque in locis hujus operis accidisse jam monui, in hoc quoque admixtum fuisse suspicor, ut verba transposita fuerint. Sic igitur legendum esse existimo ἡ γὰρ αὐτὸ ἀνεκαίνωστί τε τῷ πνεύματι. Alludit enim ad illum versum notissimi Psalmi: Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum immova in visceribus meis. Porro ex hoc Eusebij loco colligitur. Constantinum non in lecto perfusum, ut ægri solebant, sed in Ecclesia baptismum percepisse. Ait enim Eusebius,

τοῖς χριστοῦ μαρτυροῖσι ἀναθροῦντο. Mox scribe ex codice Fukerij & veteribus schedis φωτος ἡνπιμ- πλατο.

λαμφοῖς ἀμφιάσμοσι. Notum est moris olim fuisse, ut Neophyti candidis vestibus induerentur, quas octavo demum die deponebant. Zeno Veronensis in sermone 5. ad Neophytos: Primus vos qui in se credentem reprobat nullum, non aries sed agnus excepit: qui vestram nuditatem velleris sui niveo candore vestivit. Augustinus in sermone 157. de tempore: Paschalis solemnitas hodierna festivitate concluditur. Et ideo hodie Neophytorum habitus commutatur: ita tamen ut candor qui de habitu deponitur, semper in corde teneatur. Idem testatur Beda in libro de officijs. Septuagesima, inquit, tendit ad sabatum ante octavas Pasche, quando hi qui in vigilia Pasche baptizantur, alba vestimenta deponunt. Quæ verba leguntur etiam in ordine Romano. In vetere libro Pontificali Senonensis Ecclesie ante sexcentos annos descripto, existat solemnitas precatio quam faciebat Episcopus super Neophytis, tunc cum albas deponerent, quam hic adscribere operæ pretium putavi.

Benedictio in Sabbato quando albas deponunt.

Deum qui calcatis inferni legibus captivitatem nostram resoluta catenarum compage dignatus est ad libertatis premia evocare, ipse vobis præstet ita hanc vitam transigere, ut in illam perpetuam ipso duce possitis intrare, Amen. Tantum præbeat vobis fervorem Catholica fidei, ut sancti adventus illius suis expectatione securi. Amen. Ut quicumque hic meruerunt purgari cuncta baptismi, ubi presentari valeant pro Iudæi candidati, Amen. Porro Neophyti octo illos à baptismo dies summa cum religione celebrabant: ita ut per eos dies, quietiam octavæ dicebantur, nefas haberent nudo pede terram contingere, ut scribit Augustinus in Epistola 119. ad Januarium. Sed & per eos dies nudo capite incidere solebant, quod erat signum libertatis. Augustinus sermone 4. in Dominica Octavarum Pasche: Hodie octava dicuntur infantium: revelanda sunt capita eorum quod est indicium libertatis. Habet enim libertatem ista spiritualis nativitas, & c. Contra Catechumeni tectis capitibus per publicum incedebant, cum tyrum gerentes. Adæ à paradiso expulsi, ut ait Junilius in lib. 2. cap. 16. Quod quidem de solis competentibus intelligendum puto, quinon solum caput, verum etiam vultum velabant, ut docet Cyrillus Hierosol. in prima Catechesi. Hoc autem velamen ipsis auferebatur in baptismo, vel certe octavo post baptismum die. Hoc enim potius innuunt Augustini verba paulo antè à nobis commemorata. Idem quoque confirmat Theodorus Cantuariensis Episcopus in libro Pœnitentiali: In monachorum ordinatione Abbas debet missam cantare, & tres orationes complere super caput eius; & septem dies velet caput eius; septimo die abstollat velamen. Sicut in baptismo presbyter septimo die velamen infantum tollit: ita & Abbas debet monacho, quia secundus baptismus est juxta judicium Patrum; & omnia peccata dimittuntur sicut in baptismo.

In Caput LXIII.

περὶ τῆς ἀξίως πειστικῆς. Ultimam vocem addiderunt Typographi Genevenses ex libris Scaligeri & ii iij

Bongatsij; quam etiam in Moræi libro adjectam inveni. Deest tamen in codice Regio, nec valde necessaria mihi videtur. In Fuk autem codice & in libris Turnebii Savilij, verbum περιεσκευα addit post vocem φωτῶ. Itaque error est tum in libro Moræi, tum in editione Genevensi.

In Caput LXIV.

μονάδι τ' ἡμισφραγισμένους. Scribendum est μονάδι δ' ἡμισφραγισμένους, ut in schedis Regii habetur. Porro ex hoc loco apparet, Pentecostem sumi non solum pro die illo qui est quinquagesimus à die Paschali, sed etiam pro septem hebdomadis quæ Pascha subsequuntur. Ita passim usurpant tum Græci tum Latini. Hieronymus in Epistola ad Marcel- lam: Non quo per totum annum excepta Pentecoste jejunare non liceat. Hinc apud Græcos μεσοπεντηκοστή dicitur dies festus, qui est viciesimus quintus à festo Paschali. Eius festi præter ceteros meminit Joannes Chrysostomus in Homilia 5. de Anna.

In Capite LXV.

κοκυτὸς φωνάσι. Ultima vox delenda est, tamen in omnibus libris nostris habetur. Mox scribendum est τὸν εὐεργέτην ἱεροκαλοῦντο. ex codice Fuk. In schedis Regii legitur ἀπεκαλοῦντο.

ἐκείνου τὸ πένθος. Scribendum est procul dubio ἐκείνου τὸ πένθος ἴδιον ποιούμενου. De publico omnium luctu in funere Constantini Magni idem testatur Aurelius Victor his verbis: Funus relatum in urbem sui nominis. Quod sane populus Rom. ægerrime tulit: quippe, cujus armis, legibus, clementi imperio, quasi novatam urbem Rom. arbitraretur. Scio quidem hæc Aurelij Victoris verba intelligi posse de civibus Romanis, qui ægre tulerint, quod Constantini cadaver Constantinopoli potius quam Romæ humatum fuisset. Sed tamen Victorem aliud sensisse existimo; omnes scilicet Romani orbis incolas obitum Constantini acerbissime tulisse. Qui sensus plane confirmatur sequentibus verbis: Quippe cujus armis, legibus, clementi imperio quasi novatam urbem Romanam arbitraretur. Sic enim legendum est, non autem urbem Romanam.

In Caput LXVI.

ἀλουρηκῆ ἀλουρησί. Alterutra vox superflua est. Certe Fuk. codex posteriorem tantum habet, cui subscribit liber Turnebi.

ἐς αὐτὸ τὸ πάντος προσφέροντι. Rectius in Fuk. ac Turnebi libro legitur ἐς αὐτὸ τὸ πάντων προσφέροντι τῶν βασιλείων οἰκων. Sed omnino scribendum est εἰκῶ, ut supra in lib. 3. cap. 10.

In Caput LXVII.

εἶτ' ἰσ' ἀζία. Id est, honorati. Sic Latini vocabant eos qui honores gesserant, ut fuse notavi ad librum 14. Amm. Marcellini. Quibus adde locum Gaudentij Brixien- sis Episcopi in Epistola ad Ben- volum: Nam sicut honoratorum nostra urbis, ita etiam Dominica plebis, Domino annuente, dignissimum caput es.

ἱ βασιλευ δὲ μὲν θάνατον μὲν. Post obitum Constantini, interregnum fuit, nec ullus in orbe Romano Augustus imperavit. Quod quidem interregnum non modo usque ad Constantini sepul- turam permansit, sed usque ad diem 5. Idus Septem-

bres, ut testatur Idatius in Fastis. Ita tribus mensibus ac dimidio, orbis Romanus sine Augusto imperio fuit. Quippe toto illo tempore quod abri- Cal. Junias usque ad 5. Idus Septembris interregnum filij eius Cæsares tantum dicebantur. Certe Constantinus Junior in Epistola ad Alexandrinos qua data est post obitum patris, Feliciano & Timotheo Coss. die 15. Cal. Julias, Cæsar dontaxat inferibatur. Extat hæc Epistola apud Athanasium in Apologia 2. sub finem.

In Caput LXX.

τὸ σωτῆρος τῶν ἁγίων βασιλείας. Item testatur Aurelius Victor his verbis: Funus relatum in urbem sui nominis. Quod sane populus Romanus ægerrime tulit: quippe cujus armis, legibus, clementi imperio quasi novatam urbem Rom. arbitraretur.

In Caput LXX.

ὁ δὲ δούτις τῶν παίδων. Constantius Cæsar, quem pater Orienti præfecerat, audita patris valetudine iter arripuerat, ut parentem suum ante obitum videret. Sed morbi vis desiderium filij frustrata est. Nam cum Nicomediam venisset, patrem jam defunctum reperit, ut scribit Julianus in oratione prima de laudibus Constantij pag. 29. Cum Juliano consentiunt etiam ceteri historiæ Scriptores. Solus Zonatas Constantium Cæsarem qui tunc eras Antiochiæ, vivente adhuc patre supervenisse scribit, eique mortuo funus magnificentissimum duxisse.

τῆ πόλει τῶ το προσεκούμιζεν. Penultima vox addita est à viris doctis, ex conjectura ut opinor. Videtur tamen aliquid amplius deesse, ac fortasse ita scripserat Eusebius τῆ ἐκείνου ἐπιτομῆς πόλει. Ex his patet, Constantini cadaver honorifico cultu servatum esse Nicomediæ, usque ad Constantij Cæsaris adventum. Qui cum venisset Nicomediam, patris funus deduxit Constantinopolim. Quare fallitur auctor Chronicæ Alexandrini, qui Constantium recta Constantinopolim venisse, atque ibi paternas exequias celebrasse scribit.

In Caput LXXI.

ἐπι δ' ἰσχυροί. Horum verborum duplex sensus afferri potest. Aut enim significat Eusebius, Constantium Cæsarem cum patris arcam in Ecclesia deposuisset, statim cum militibus ex Ecclesia discessisse; aut id tantum vult, Constantium ea re peracta, secessisse ex medio Ecclesiæ, ut sacerdotibus locum daret. Quam quidem sententiam verioram puto. Nam Constantius licet nondum salutari loco tinctus esset, erat tamen Catechumenus, ut docet Sulpicius Severus in libro secundo historiæ.

βασιλείαν ἰδωρεῖτο. Interpretes hæc de Deo dici crediderunt, qui Imperium Constantini liberis donavit. Ego verò re attentius examinata, de ipso Constantino dici censeo, qui regnum filijs etiam mortuis tradidit. Idque confirmant sequentia.

κατὰ τὰ σπουδαθῆντα αὐτοῦ. Scribendum videtur κατὰ τὰ σπουδαθῆντα αὐτοῦ. Optaverat Constantinus, ut post obitum, non sicut reliqui Principes, consecraretur atque inter Divos referretur: sed ut cum Apostolis sepultus, particeps fieret orationum, quæ

in eorum honorem à fidelibus Deo offerri solent, ut supra dixit Eusebius in cap. 60. Ex quo apparet, hic scribendum esse κατὰ, non ut in libro Morai & ad marginem editionis Genevensis διὰ τὰ σπουδαία. Nec sic tamen locus integer fuerit, nisi hæc verba suppleantur τῶν ἐπιταλαιμίων ἐν τῶν σὺ τῆ, &c. Quod confirmat Eusebius in dicto capite 60. Delendum quoque est punctum, quod paulo post apponitur tum in Regio codice, tum in vulgatis editionibus; legendumque uno ductu σὺ τῆ τῶν δόξων κατηξιοῦτο μήμη, ὡς ὄρη εἰσέτι ἐν τῶν τὸ, &c. Quo nihil certius: ut mirer Interpretem id non vidisse. In codice Fuk. hic locus ita legitur: ἐξ ἧς τὰ σπουδαία εἰσέτι ἐν τῶν τὸ, &c. Neque aliter in libris Turnebi & Savilij: nisi quod Savilius habet τόπου ἐν τῆ τῶν ἀπ. &c. At in schedis Regii hunc locum ita scriptum inveni, κατὰ σπουδαία εἰσέτι ἐν τῶν τὸ, &c. Quæ lectio ad emendationem nostram propius accedit, Porro voces illæ ὡς ὄρη εἰσέτι ἐν τῶν, per parenthesis dicuntur: Idque innuit illa codicis Fuketiani interpunctio, quam supra exhibui.

αὐτὸν δὲ τῆ βασιλείας. Scribo αὐτὸς δὲ τῆ β. & μὲν θάνατον ἐπισημαίνοντες, quod confirmant sequentia. Atque ita in codice Fuk. diserte scriptum inveni.

νικητὴς μίρις, &c. σέβας δὲ. Hujusmodi erat inscriptio, legibus & Epistolis Constantini præfigi solita, ut passim testatur Eusebius: *Victor Constantinus Maximus Augustus*. Pronomen Victoris sumpsit Constantinus post partam de tyrannide victoriam. Sed & filij ipsius quasi hereditario jure illud retinuerunt, ut docent eorundem Epistolæ. Porro ex hoc loco apparet, post obitum Constantini Maximi, tribus circiter mensibus, id est toto interregni spatio, leges omnes atque edicta, Constantini tanquam superstitis nomine inscripta fuisse, cum nullus alius Augustus esset in orbe Romano, ut supra observavi. Potest etiam intelligi hic locus de liberis Constantini magni qui eodem titulo & nomine utebantur; & in quibus pater reviviscere videbatur. Quam interpretationem confirmant sequentia.

ἡγεμονίας κρατεῖν. Scribo ἐκράτει, ut respondeat ei verbo quod multo ante præcessit, κατηξιοῦτο.

Porro in codice Regio ad marginem hujus capituli Græcus Scholiastes hæc verba in honorem Constantini adscripserat: εἰς αἰώνιον μνημόσυνον ἐστὶ τὸ διοικῆσαι σου δόξων πρὸς καιδένατε. Sed & passim in hoc opere laudibus ac votis eum aspergit idem ille Scriba. In Fuk. codice scribitur κρατεῖν.

In Caput LXXII.

πολυπλασίως. Savilius ad oram libri sui notat legendum esse πολυπλασίως, cui assentior, mallem tamen πολυπλασίον.

In Caput LXXIII.

ἐνεκαλυμμένον τὸ κεφάλιν ὀφθαλμοῦ. Ultima vox delenda mihi videtur, quam ex margine in textum irreplisse credibile est. Adscriptum autem erat in margine ὀφθαλμοῦ, ad explicationem vocabuli sequentis ὀφθαλμοῦ. Quod verò ad marginem editionis Genevensis legitur διαδήματι, meo quidem iudicio ineptissimum est. Neque Græci sermonis proprietates eam locutionem admittit. Porro in plerisque nummis Constantinus capite galeato conspicitur.

In Caput LXXIV.

χριστιανῶν διαφανῶς. Scribendum est sine dubio χριστιανῶν. Scribendum quoque est μόνῳ ἢ πᾶσι βασιλείων, aut certe subaudiendum. Ceterum Eusebius neminem excipit ex numero Imperatorum Romanorum, dum ait primum ex omnibus Constantinum palam & aperte Christianum fuisse. Quod certe verissimum est. Et si enim Philippus Imperator Christianus fuisse à nonnullis proditur, non tamen Christianam religionem, perinde ac Constantinus, palam professus est. Alio sensu Orosius in libro 7. de Constantino ita scribit: *Primus Imperatorum Christianus, excepto Philippo, qui Christianus annis admodum paucis ad hoc ianum constitutus fuisse mihi visus est, ut millestimo Roma annus Christo potius quam Idois dedicaretur.*

ὁ πῶσον ἢ ἀρα ἀντὶ. Malim legere ὁ πῶσον ἢ παρ' αὐτῶ τὸ διαφορῶν, &c. Id est, quantum apud se discernen esset.

HENRICI VALESII
ANNOTATIONES
IN ORATIONEM CONSTANTINI IMP.
AD SANCTORUM COETUM.

Post quatuor libros de vita & pietate Imperatoris Constantini, duas orationes Eusebius subjecerat; alteram Constantini Imp. ad Sanctorum coetum, sive ad Ecclesiam Dei: alteram à seipso conscriptam de fabrica & donariis martyrij Hierosolymitani, ut ipsemet Eusebius testatur in cap. 32. & 46. libri quarti. Sed posterior quidem Eusebij oratio hodie non extat. Prior autem illa

tot mendis inquinata est, ut pœne satius fuerit eam non extare. Verum cum hoc eximium sit monumentum religiosi Principis, eiusque studiorum & ingenij illustre specimen, operæ pretium facturus mihi videor, si in eo emendando atque explicando curam ac diligentiam adhibuero.

ἐπὶ ἡγεμονίας. In capite 32. lib. 4. legitur ἐπὶ ἡγεμονίας, quod præferendum puto. Hic igitur titulus fuit